

**UNELE ASPECTE PRIVIND FOLOSIREA INVESTIGATORILOR
SUB ACOPERIRE ȘI A COLABORATORILOR****ASPECTS REGARDING THE USE OF UNDERCOVER
INVESTIGATORS AND INFORMANTS**

Mihai SUIAN¹
Avocat – Baroul Cluj

ABSTRACT

In this article the author has analyzed the implications of using undercover agents, collaborators and informants in the context of the New Criminal Procedure Code, taking into account the differences between the agents involved, their background, the way they are recruited and their motivation.

The author shows the legal context in which the method of investigation may be used, and shows how it can be used to provide information to the investigator and also show its limits in providing evidence and its correlation to legal methods of obtaining evidence. The use of undercover investigators and informants does not produce means of evidence by itself but creates the possibility of deriving such evidence from the use of the method. The legality of such evidence is always affected by the legality of using undercover investigators and informants.

The conclusion was that the Romanian Criminal Procedure Code is lacking in means to guarantee against the misuse of the method of investigation and that attention must be given to motivation behind a person's collaboration with the prosecution.

REZUMAT

În acest articol autorul a analizat trăsăturile principale ale utilizării investigatorilor sub acoperire a colaboratorilor și a informatorilor în reglementarea Noului Cod de procedură penală, ținând cont de particularitățile privind persoanele arătate anterior, natura acestora, modul în care sunt recrutate și motivele care le determină să colaboreze cu organele de urmărire penală.

Autorul arată condițiile legale pentru autorizarea măsurii, modul cum poate fi utilizată de organele de urmărire penală pentru obținerea de date și informații, dar arată și limitările acesteia în obținerea de probe și legătura acesteia cu procedeele probatorii. Utilizarea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor nu produce prin ea însăși probe în procesul penal, dar creează contextul prin care probele pot deriva în urma utilizării măsurii. Legalitatea unor astfel de probe va depinde întotdeauna de legalitatea utilizării investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor.

Concluzia a fost aceea că legea procesual penală română are lacune în combaterea folosirii în mod abuziv a metodei speciale de cercetare și că în cursul procesului penal este obligatorie cercetarea motivelor care stau la baza deciziei unei persoane de a colabora cu organele de urmărire penală.

¹ La momentul publicării acestui articol, autorul era avocat în cadrul Baroului Cluj și cadru didactic asociat al Facultății de Drept din cadrul Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România. Date contact: mihaisuian@gmail.com.

CUPRINS

I. Introducere	11
II. Condițiile legale pentru autorizarea măsurii	11
III. Procedura de autorizare a măsurii	12
IV. Investigatorul sub acoperire	15
V. Colaboratorul	17
VI. Informatorul	20
VII. Recrutarea colaboratorilor și informatorilor	21
VIII. Motivarea colaboratorilor și informatorilor	24
IX. Măsurile de protecție	29

I. INTRODUCERE

În prezentul articol vom analiza câteva aspecte referitoare la metoda specială de cercetare a utilizării investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor din perspectiva persoanelor care participă la executarea măsurii, a recrutării și motivării acestora și a informațiilor rezultate în urma folosirii sale. Observăm sub acest aspect că doctrina autohtonă a ignorat aspectele conexe reglementării măsurii și nu a cercetat aspectele ce țin de persoanele care sunt chemate să realizeze activitățile specifice, inclusiv calitatea pe care o au, mediul din care provin, dar mai ales mandatul cu care ele sunt investite de către organele de urmărire penală. Ignorarea acestui subiect duce în practică la situații incorecte din punct de vedere al dreptului procesual penal, prin atribuirea unei pretense calități procesuale de „martor-denuțător” unor persoane care, în realitate, reprezintă fie informatori fie colaboratori ai organului de urmărire penală în scopul eludării dispozițiilor legale care limitează folosirea acestora și restrânge valoarea probantă a declarațiilor acestora. Acești colaboratori cu identitate reală pot avea motivații personale, interese ascunse și un țel pe care îl urmăresc, de regulă, reținerea în favoarea acestora a unor cauze de reducere a pedepsei sau de nepedepsire.

Remediul la o asemenea problemă îl reprezintă studierea motivației ce stă la baza contribuției pe care o aduce colaboratorul sau informatorul, pentru ca judecătorul de cameră preliminară și, mai apoi, instanța să se poată pronunța asupra legalității probei obținute prin audierea acestei persoane ori asupra probelor obținute prin mijlocirea metodei de cercetare, cât și asupra valorii probante. Din păcate, legislația actuală nu include obligativitatea organelor de urmărire să consemneze aceste aspecte, iar simpla reaudiere în fața instanței a colaboratorului sau informatorului nu permite o bună cercetare a motivelor care stau în spatele contribuției persoanei la aflarea adevărului.

II. CONDIȚIILE LEGALE PENTRU AUTORIZAREA MĂSURII

Utilizarea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor, asemenea celorlalte metode speciale de supraveghere sau cercetare presupune imixtiunea în libera exercitare a drepturilor și libertăților persoanei vizate, motiv pentru care se impune restrângerea folosirii acestuia numai în situații prevăzute expres de lege și garantarea respectării proporționalității între interesul public și interesul persoanei. Măsura constituie o metodă specială de cercetare care, potrivit art. 138 alin. 10 C. proc. pen. se utilizează în vederea obținerii de date și informații în procesul penal. Ca atare, nu este un procedeu probatoriu, dar poate mijloci folosirea a două procedee probatorii derivate: supravegherea tehnică restrânsă potrivit art. 148 alin. 3 C. proc. pen. și audierea investigatorului sub acoperire și a colaboratorului.

S-a arătat în literatura de specialitate că se impune menținerea unui echilibru just între protejarea vieții private și necesitatea unei lupte eficace contra anumite tipuri de criminalitate gravă² astfel că folosirea oricăror metode de supraveghere tehnică este condiționată de încuviințarea prealabilă a judecătorului de drepturi și libertăți. Legiuitorului a fost ferm în respectarea vieții private a persoanei, prin includerea respectării acestei valori ca un principiu fundamental al procesului penal, fiind prevăzut de art. 11 alin. 2 C. proc. pen. cât și prin

²Gh. Mateuț, *Tratat de procedură penală, Partea Generală*, Vol II, Ed. C.H. Beck, București 2012, p. 209.

subordonarea folosirii speciale unor condiții foarte stricte³.

Organul competent să dispună asupra autorizării utilizării investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor este *procurorul*, potrivit art. 148 C. proc. pen. Deoarece măsura este una de cercetare și nu de supraveghere nu este necesară încuviințarea măsurii de către judecătorul de drepturi și libertăți, considerându-se că restrângerea drepturilor fundamentale ale persoanei nu este într-o asemenea măsură încât să implice concursul judecătorului. Suntem de părere că această abordare ar trebui revizuită de legiuitor în privința acestei măsuri de cercetare, în condițiile în care prezintă un grad ridicat de imixtiune în viața personală a celui vizat.

Mai înainte de orice condiție prevăzută expres de lege, este necesar *să fi fost începută urmărirea penală* cu privire la o faptă prevăzută de legea penală. Această condiție reiese din faptul că începerea urmăririi penale este actul procesual care creează întreg cadrul pentru desfășurarea activităților de urmărire penală, inclusiv administrarea probelor, dar și obținerea datelor și informațiilor prin intermediul unor metode de cercetare.

Prima condiție prevăzută de art. 148 alin. 1 este cea a existenței unei *suspiciuni rezonabile cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni* dintre cele prevăzute în mod expres în art. 148 alin. 1 lit. a) C. proc. pen. Din formularea textului de lege, observăm că este posibilă folosirea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor și într-o anchetă *pro-activă* având ca scop prevenirea săvârșirii unor infracțiuni grave.

Metoda specială de cercetare poate fi incidentă numai în măsura în care infracțiunea cercetată este una dintre cele prevăzute în cuprinsul articolului 148 alin. 1 lit. a) C. proc. pen., unde se arată că aceasta poate fi utilizată în caz de: *infracțiuni contra securității naționale prevăzute de Codul penal și de alte legi speciale, precum și în cazul infracțiunilor de trafic de droguri, de efectuare de operațiuni ilegale cu precursori sau cu alte produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, infracțiunilor privind nerespectarea regimului armelor, munițiilor, materialelor nucleare și al materiilor explozive, trafic și exploatarea persoanelor vulnerabile, acte de terorism sau asimilate acestora, de finanțare a terorismului, spălare a banilor, falsificare de monede, timbre sau de alte valori, falsificare de instrumente de plată electronică, în cazul infracțiunilor care se săvârșesc prin sisteme informatice sau mijloace de comunicare electronică, șantaj, lipsire de libertate în mod ilegal, evaziune fiscală, în cazul infracțiunilor de corupție, al infracțiunilor asimilate infracțiunilor de corupție, al infracțiunilor împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene.*

Cea de-a doua condiție care se impune a fi îndeplinită este cea privitoare la *proporționalitatea măsurii cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale*. Această condiție este prevăzută de art. 148 alin. 1 lit. b) C. proc. pen. și se impune a fi analizată de procuror prin prisma criteriilor prevăzute de textul de lege: *particularitățile cauzei, importanța informațiilor ori a probelor ce urmează a fi obținute sau gravitatea infracțiunii.*

A treia condiție impusă de C. proc. pen. pentru dispunerea supravegherii tehnice este *necesitatea* pentru obținerea informațiilor sau probei. Această condiție este prevăzută în cuprinsul art. 148 alin. 1 lit. c) C. proc. pen. și limitează folosirea investigatorilor sub acoperire și al colaboratorilor la cazurilor în care *probele sau localizarea și identificarea făptuitorului, suspectului sau inculpatului nu ar putea fi obținute în alt mod sau obținerea lor ar presupune dificultăți deosebite ce ar prejudicia ancheta ori există un pericol pentru siguranța persoanelor sau a unor bunuri de valoare.*

Există două situații prevăzute în care se poate considera ca fiind necesară utilizarea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor: imposibilitatea (absolută sau relativă) obținerii probelor localizării ori identității făptuitorului prin alt mod și existența unui pericol pentru siguranța persoanei sau a unor bunuri de valoare.

III. PROCEDURA DE AUTORIZARE A MĂSURII

Metoda de cercetare a utilizării investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor este una dintre metodele speciale de supraveghere și cercetare pe care legiuitorul a lăsat-o la decizia procurorului pentru a fi utilizată în cursul urmăririi penale. Deoarece interferează în mod semnificativ cu normala exercitare a drepturilor fundamentale ale persoanei, s-a considerat în mod justificat că se impune ca autorizarea să fie de competența judecătorului de drepturi și libertăți⁴, iar toate măsurile de supraveghere și cercetare care poartă această restrângere a drepturilor persoanei să aibă o *procedură specială unică de autorizare* care să pună în valoare judecătorul de drepturi și libertăți. Prin transferarea competenței de autorizare către judecătorul de drepturi și libertăți considerăm că nu s-ar aduce atingere în vreun mod celerității desfășurării urmăririi penale, având

³ Gh. Mateuț, *Tratat de procedură penală, Partea Generală, Vol II*, Ed. C.H. Beck, București 2012, p. 209.

⁴ Idem.

în vedere că scopul creării acestei instituții este existența unui organ care să fie la în permanență la dispoziția organelor de urmărire pentru judecarea cererilor în domeniul administrării probelor, a măsurilor preventive, asigurătorii și de siguranță provizorii.

De lege lata procurorul este cel care dispune asupra autorizării utilizării investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor pentru o perioadă de maximum 60 de zile în condițiile în care constată că sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege și măsura este oportună din punct de vedere tactic. Ca măsură de cercetare, considerăm că oportunitatea va juca un rol important deoarece alegerea momentului tactic pentru realizarea unor acte de procedură este esențială pentru desfășurarea cu succes a urmăririi penale, fiind necesar ca procurorul să aibă în vedere întregul său plan de urmărire penală și să se raporteze și la celelalte măsuri de cercetare sau procedee probatorii. În conformitate cu prevederile art. 148 alin. 2 C. proc. pen. autorizarea se va dispune de către procuror *din oficiu* sau *la cererea organului de cercetare penală*, în toate cazurile procurorul emițând o ordonanță în acest sens.

O problemă aparte, nereglementată distinct, este posibilitatea utilizării mai multor investigatori sub acoperire ori a mai multor colaboratori, ori, în același timp și a investigatorilor sub acoperire și al colaboratorilor. Observăm că nu există nicio dispoziție legală care să interzică folosirea mai multor persoane în cadrul acestei măsuri de cercetare, situație în care ordonanța procurorului se va putea referi la unul sau la mai mulți investigatori sau colaboratori, ori procurorul va putea emite ordonanțe succesive, în funcție de necesități. O situație specială o constituie folosirea împreună a investigatorilor sub acoperire și al colaboratorilor concomitent sau succesiv. Într-o interpretare a dispozițiilor art. 148 alin. 10 C. proc. pen. prin care se arată că se poate dispune folosirea colaboratorilor atunci când *folosirea investigatorului sub acoperire nu este suficientă* putem considera că se poate dispune atât folosirea investigatorilor cât și a colaboratorilor. În mod evident, va trebui respectată o condiție ce ține de subsidiaritatea folosirii colaboratorilor: autorizarea pentru activități diferite a investigatorului și a colaboratorului.

În privința duratei măsurii, subliniem faptul că durata maximă a măsurii va fi calculată de la prima autorizare a unui investigator ori colaborator și nu pentru fiecare agent în parte. Emiterea unor ordonanțe succesive va fi legală în condițiile în care, așa cum vom vedea mai jos, ordonanța procurorului va trebui să justifice pentru fiecare investigator sau colaborator în parte folosirea sa prin raportare și la activitățile concrete pe care le va realiza. Cu alte cuvinte, investigator și colaboratorul *sunt autorizați în mod limitat pentru anumite activități*.

Potrivit art. 148 alin. 10 C. proc. pen. *durata totală a măsurii în aceeași cauză și cu privire la aceeași persoană nu poate depăși un an*. Cu toate acestea, semnalăm o problemă deosebit de gravă în reglementarea actuală, în condițiile în care există o excepție de la această în regulă, prin care, în cazul anumitor infracțiuni măsura poate fi prelungită pe un termen nedeterminat. Acestea sunt infracțiunile contra *vieții, securității naționale, infracțiunilor de trafic de droguri, trafic de arme, trafic de persoane, acte de terorism, spălare a banilor și infracțiunile contra intereselor financiare ale Uniunii Europene*. Nu putem fi de acord cu această lacună legislativă deoarece ea lasă loc abuzurilor din partea organelor de urmărire penală. În plus, lipsa unei durate maxime reprezintă o necorelare cu dispozițiile privind supravegherea tehnică, unde durata maximă a măsurii este de 120 de zile, potrivit art. 144 alin. 3 C. proc. pen. indiferent de fapta care face obiectul urmăririi penale. *De lege ferenda*, se impune ca această excepție de la regula duratei maxime de un an să fie înlăturată, deoarece aduce o gravă atingere drepturilor fundamentale ale persoanei, în special al dreptului la viață privată prevăzut de art. 26 din Constituție.

Potrivit art. 148 alin. 2 lit. a)-c) C. proc. pen. în cuprinsul ordonanței procurorului se vor regăsi în mod obligatoriu următoarele elemente: *indicarea activităților pe care investigatorul sub acoperire sau colaboratorul este autorizat să le desfășoare, perioada pentru care s-a autorizat măsura și identitatea atribuită investigatorului sub acoperire sau colaboratorului*.

Cel mai important element din cuprinsul ordonanței procurorul îl constituie *indicarea activităților pe care investigatorului sub acoperire sau colaboratorul este autorizat să le desfășoare* deoarece față de această dispoziție se va analiza, în principal, dacă agentul era autorizat să efectueze anumite acțiuni. Ordonanța reprezintă *mandatul* investigatorului sub acoperire și a colaboratorului⁵ astfel trebuie descrise cât mai detaliat acțiunile pe

⁵ Gh. Mateuț, *Observații critice privind noua reglementare a supravegherii tehnice într-o prezentare comparativă*, în Caiete de

care aceștia pot să le întreprindă și pentru care sunt protejați de orice răspundere, penală sau civilă. Verificarea respectării limitelor mandatului se va face în procedura camerei preliminare de organul competent care, în situația depășirii mandatului de către investigatorul sub acoperire sau colaborator va putea constata nulitatea actelor efectuate de acesta și să dispună excluderea probelor obținute în baza excesului de mandat. În situația în care proba care derivă din activitățile sale este însăși declarația investigatorului ori a colaboratorului se va impune excluderea în integralitate a acesteia.

În situația în care se constată o depășirea a autorizării, considerăm că se va putea atrage răspunderea penală sau civilă a investigatorului sub acoperire sau a colaboratorului pentru acțiunile întreprinse, dacă acestea au lezat în vreun mod drepturile fundamentale ale persoanei care a fost supusă măsurii de cercetare. Dacă o răspundere penală rămâne iluzorie în condițiile în care nu se va putea divulga identitatea reală a agentului, considerăm că *se va putea atrage răspunderea civilă delictuală a Statului român pentru acțiunile ilicite ale investigatorului sub acoperire sau ale colaboratorului.*

În toate cazurile, activitatea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor trebuie să se desfășoare în așa fel încât să nu ducă la provocarea săvârșirii de infracțiuni, în condițiile în care este nelegală determinarea unei persoane să săvârșască o infracțiune pentru a obține o probă. S-a arătat că rațiunea acestei interdicții constă în aceea că statul nu poate prin agenții săi, inclusiv un colaborator, să își depășească obligația de a aplica legea prin instigarea unei persoane să săvârșască o infracțiune pe care, altfel nu ar fi comis-o⁶. Aceeași interdicție va fi incidentă și în situația în care se va autoriza concomitent și măsura participării autorizate la anumite activități. În dreptul francez, în situația în care se descoperă că proba s-a obținut prin provocare, sancțiunea incidentă va fi nulitatea absolută⁷, o soluție superioară celei găsite de legiuitorul român în cuprinsul art. 101 C. proc. pen. Cu toate acestea, s-a arătat în jurisprudența națională că folosirea investigatorului sub acoperire pentru prinderea în flagrant a unei persoane pentru trafic de droguri nu constituie o încălcarea principiului loialității probei, în sensul dispozițiilor art. 68 alin. 2 C. proc. pen. anterior dacă făptuitorul a luat hotărârea de a comite și a comis în mod repetat acțiuni specifice traficului de droguri înainte de a fi utilizat un investigator sub acoperire⁸. Pentru a diferenția o acțiune specifică măsurii utilizării investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor putem apela următorul exemplu: va constitui o activitate specifică măsurii de cercetare *prezentarea ca un potențial cumpărător de droguri, afișarea unor sume de bani de către investigator către vânzătorul de droguri (flash-roll) în scopul simulării unei cumpărări*⁹. În schimb, efectivă cumpărare de droguri de către un investigator sau colaborator va trebuie să fie autorizată ca participare autorizată la anumite activități.

Cu privire la natura activităților pe care procurorul le va autoriza în cuprinsul ordonanței sale nu vor putea fi incluse folosirea unor procedee probatorii, în special al unor măsuri de supraveghere tehnică. Singurele măsuri de supraveghere tehnică care pot fi utilizate de investigatorii sub acoperire și colaboratori sunt cele prevăzute de art. 138 alin. 1 lit. c) C. proc. pen. și numai dacă se emite de către judecătorul de drepturi și libertăți un mandat de supraveghere tehnică pentru acestea. În consecință, orice alte măsuri de supraveghere tehnică nu vor putea fi puse în executare de către agenți și nici nu se va putea la efectuarea unor procedee probatorii prin intermediul acestora, orice încălcare a acestei limitări ducând la nelegalitatea probei administrate.

În legătură cu activitățile pe care investigatorii și colaboratorii sunt autorizați să le întreprindă, considerăm că în cuprinsul ordonanței trebuie să se facă precizarea înscrisurilor ori obiectelor pe care organele judiciare le pun la dispoziția acestora. Motivul este că folosirea acestora trebuie să fie autorizată de către procuror, pentru a nu constitui o infracțiune. De pildă, va fi necesar ca investigatorul sub acoperire ori colaboratorul cu o altă identitate să primească acte de identitate ori alte înscrisuri care să certifice identitatea sa conspirativă, or, folosirea unor asemenea acte ar constitui infracțiune, atât pentru aceștia cât și pentru organul de urmărire penală¹⁰. Prin dispozițiile art. 148 alin. 7 C. proc. pen. se introduce o *cauză justificativă* menită a da o coerență

Drept penal, nr. 3/2015, p. 13.

⁶ C. M. Chiriță în N. Volonciu, A. Uzlău, R. Moroșanu, C. Voicu, V. Văduva, G. Tudor, ș.a., *Noul Cod de procedură penală comentat*, Ed. Hamangiu, București 2014, p. 338.

⁷ M. Udroui, R. Slăvoiu, O. Predescu, *Tehnici speciale de investigare în justiția penală*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 165.

⁸ I.C. Pașca, *Criminalitatea Organizată în Perspectiva Legislațiilor Europene*, Ed. Universul Juridic. București, 2015, p. 129

⁹ I.C.C.J., Secția Penală, Decizia nr. 5269 din 6 noiembrie 2007, disponibilă pe <http://www.scj.ro>.

¹⁰ Infracțiuni de fals precum falsul privind identitatea prevăzută de art. 327 Cod pen., uzul de fals prevăzută de art. 323 Cod pen., falsul material în înscrisuri oficiale prevăzută de art. 320 Cod pen.

legislației penale și de a pune la adăpost de orice posibilă acuzație penală folosirea unor obiecte de către investigator sau colaborator. În doctrină¹¹, s-a susținut că aceasta ar reprezenta o cauză de nepedepsire, opinie cu care nu putem fi de acord.

Prin *perioada pentru care s-a autorizat măsura* înțelegem intervalul de timp determinat în mod absolut pentru care s-a autorizat măsura, cu indicarea datei și orei de la care curge și la care expiră. Așa cum prevede și art. 148 alin. 1 C. proc. pen. măsura se poate dispune pentru o perioadă de maxim 60 de zile. La determinarea perioadei optime pentru care se va autoriza măsura, procurorul va trebui să aibă în vedere elemente precum complexitatea cauzei, mărimea grupului infracțional, durata necesară pentru infiltrarea investigatorului, or, în cazul unui colaborator, a relațiilor pe care le are acesta în cadrul grupului infracțional vizat. În cazul în care procurorul constată că durata măsurii este insuficientă pentru atingerea scopului pentru care aceasta a fost autorizată și dacă există motive temeinice, va proceda potrivit art. 148 alin. 9 C. proc. pen. și va prelungi măsura.

Referitor la *identitatea atribuită investigatorului sub acoperire ori colaboratorului*, după caz, procurorul va dispune ca persoana în cauză să fie cunoscută sub o denumire generică, inventată de organul de urmărire penală și i se vor atribui la acel moment date de stare civilă care să corespundă cu noua identitate. În cuprinsul ordonanței nu vor putea fi folosite numele reale ale investigatorilor sub acoperire ori a colaboratorilor cu altă identitate, ele rămânând secrete și neputând fi divulgate, potrivit art. 149 alin. 1 C. proc. pen. În situația în care colaboratorul se va folosi de identitatea sa reală, atunci este obligatorie menționarea sa expresă în cuprinsul ordonanței procurorului, cu indicarea numelui și prenumelui acestui precum și a datelor sale de identificare. Totodată, la momentul la care se autorizează măsura, este necesar a se menționa că se vor emite înscrisuri în dovedirea identității cu nominalizarea acestora în ordonanță.

IV. INVESTIGATORUL SUB ACOPERIRE

Spre deosebire de colaboratori sau de informatori, investigatorul sub acoperire primește o definiție legală în cuprinsul art. 148 alin. 4 C. proc. pen. aceștia fiind *lucrători operativi din cadrul poliției judiciare*. Cu alte cuvinte, un investigator sub acoperire va face parte, în mod obligatoriu, din Poliția Română fiind organ de poliție judiciară, însă nu se poate socoti că orice astfel de polițist va putea fi folosit ca investigator sub acoperire. Pentru realizarea activităților specifice, este necesară o pregătire specială prin care agenții și ofițerii de poliție să aibă deprinderile necesare pentru a se infiltra într-o organizație criminală.

Excepția de la regula enunțată mai sus o constituie folosirea ca investigatori sub acoperire a lucrătorilor operativi din cadrul organelor de stat care desfășoară activități de informații în vederea asigurării securității naționale. Potrivit legii, următoarele instituții au atribuții în domeniul securității naționale: Serviciul Român de Informații¹², Serviciul de Informații Externe¹³, Ministerul Afacerilor Interne prin Direcția Generală de Informații și Protecție Internă, Direcția Generală Anticorupție și Direcția Generală de Combatere a Criminalității Organizate¹⁴, Ministerul Apărării Naționale prin Direcția Generală de Informații a Apărării¹⁵, Serviciul de Protecție și Pază¹⁶. Acești lucrători operativi nu vor putea fi utilizați ca investigatori sub acoperire

¹¹ C.M. Chiriță în N. Volonciu, A. Uzlău, R. Moroșanu, C. Voicu, V. Văduva, G. Tudor, ș.a. *op. cit.*, p. 339

¹² Potrivit art. 1 din Legea nr. 14 din 24 februarie 1992 privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații, publicată în M.Of. nr. 33 din 3 martie 1992: „*Serviciul Român de Informații este organul de stat specializat în domeniul informațiilor privitoare la siguranța națională a României, parte componentă a sistemului național de apărare, activitatea sa fiind organizată și coordonată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării.*”

¹³ Potrivit art. 1 din Legea nr. 1 din 6 ianuarie 1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe, republicată în M.Of. nr. 511 din 18 octombrie 2010: „*Serviciul de Informații Externe este organul de stat specializat în domeniul informațiilor externe privind siguranța națională și apărarea României și a intereselor sale.*”

¹⁴ Potrivit art. 3 lit. b) pct. 2 și 16 precum și art. 10 alin. 3 din OUG nr. 30 din 25 aprilie 2007 privind organizarea și funcționarea Ministerului Internelor și Reformei Administrative, publicată în M.Of. 309 din 9 mai 2007.

¹⁵ Potrivit art. 13 alin. 2 din Legea nr. 346 din 21 iulie 2006, publicată în M.Of. nr. 654 din 28 iulie 2006: „*Personalul Direcției generale de informații a apărării își desfășoară activitatea deschis sau acoperit, în raport cu nevoile de realizare a securității naționale în domeniul militar. Pentru culegerea de informații în teatrele de operații și pentru lupta împotriva terorismului, Direcția generală de informații a apărării poate avea în subordine structuri combatante.*”

¹⁶ Potrivit art. 1 din Legea nr. 191 din 19 octombrie 1998 publicată în M.Of. nr. 402 din 22 octombrie 1998: „*Serviciul de Protecție și Pază este organ de stat cu atribuții în domeniul siguranței naționale, specializat în asigurarea protecției demnitarilor români, a demnitarilor străini pe timpul șederii lor în România, a familiilor acestora, în limitele competențelor legale, precum și în asigurarea pazei sediilor de lucru și a reședințelor acestora, potrivit hotărârilor Consiliului Suprem de Apărare a Țării.*”

în toate cauzele, ci numai în cele în care sunt cercetate infracțiuni contra securității naționale și infracțiuni de terorism. Prin infracțiuni contra securității naționale vom înțelege infracțiunile prevăzute de art. 394-410 Cod pen., iar infracțiunile de terorism sunt cele prevăzute de art. 32-38 din Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului.

Investigatorul sub acoperire este acea persoană căruia i se atribuie o identitate fictivă, prin plăsmuirea unor date de stare civilă nereale în vederea prezentării sale în fața persoanelor care urmează a fi cercetate, sub o identitate conspirativă. Datele care i se atribuie constau într-un nume nou, domiciliu nou, starea civilă, furnizându-i-se înscrisuri care să certifice această identitate (carte de identitate, pașaport, permis de conducere, etc.), în plus față de acestea trebuind să se construiască o identitate nouă a investigatorului care să fie credibilă. Asemenea lucrătorilor operativi din cadrul serviciilor de informații, nu este suficient ca investigatorului să i se atribuie date de stare civilă noi ci ele trebuie să privească o altă identitate ceea ce înseamnă că trebuie să i se creeze o biografie falsă pe care acesta este obligat să și-o însușească: locul nașterii, numele părinților, dacă aceștia sunt sau nu în viață, localitățile unde a trăit până în acel moment, religia, locul unde și-a desfășurat studiile, ce profesie are, care au fost ocupațiile sale trecute, ce hobby-uri are, etc. În plus, considerăm că se impune crearea unor elemente conexe precum o identitate electronică: cont de Facebook, adresă de poștă electronică, etc. deoarece în societatea actuală lipsa unor asemenea elemente atrage suspiciuni, mai ales dacă investigatorul sub acoperire are vârsta sub 30 de ani.

Scopul utilizării unei identități fictive este dublu: îngreunarea identificării investigatorului ca un lucrător al poliției și protejarea investigatorului de răzbunări pentru activitatea sa. Pentru aceste motive, nu se poate admite folosirea aceleiași identități conspirative în cazul unor procese penale diferite, impunându-se atribuirea de noi identități pentru investigatori. Totodată, ar fi o lipsă de prevedere gravă din partea organelor de urmărire penală, folosirea aceluiași investigator sub acoperire în două procese penale care se desfășoară concomitent deoarece ar implica folosirea a două identități conspirative alături de înscrisuri care să certifice aceste două identități.

Este lesne de înțeles că orice grupare infracțională, ori chiar un infractor singur vor încerca să se ferească de a fi descoperiți de către organele de urmărire penală, motiv pentru care vor pune la îndoială identitatea și motivația unei persoane nou intrate în cercul lor de cunoștințe. Cel mai simplu mod de a afla dacă o persoană are legături cu un organ judiciar este de a se folosi de numele acesteia și de a întreba alte persoane cu legături în Poliția Română despre ocupația reală a investigatorului. O metodă mai simplă este căutarea acelei persoane pe rețele de socializare sau chiar pe internet pentru a afla anumite informații. De pildă, în condițiile în care rezultatele la admiterea în cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” sunt publice, este ușor ca un infractor cu minime cunoștințe să afle dacă persoana cu care are legătura a absolvit studiile acestei instituții și, ca atare, este polițist. Deconspirarea calității reale de investigator poate avea consecințe grave pentru acesta¹⁷, în primul rând, și mai apoi pentru desfășurarea cercetărilor ca urmare a înștiințării infractorilor cu privire la desfășurarea unei urmăririi penale împotriva acestora.

În funcție de durata pentru care un ofițer stă sub acoperire, doctrina¹⁸ arată că se pot stabili patru categorii: *operațiuni sub acoperire de scurtă durată*, *operațiuni sub acoperire de durată medie*, *operațiuni de lungă durată* și *operațiuni sub acoperire adâncă* (deep undercover).

Operațiunile sub acoperire de scurtă durată, denumite și operațiuni sub acoperire ocazionale, sunt acelea care pot fi realizate cu sau fără atribuirea unei identități fictive, nu implică modificarea aspectului fizic al investigatorului sub acoperire, ori a obiceiurilor acestuia și nu implică un contact direct cu făptuitorii sau potențialii făptuitori. Această categorie de operațiuni nu vor putea intra sub incidența dispozițiilor art. 148 C. proc. pen. ele constituind, în realitate, forme de supraveghere tehnică, ori măsuri speciale de cercetare. De exemplu, un ofițer de poliție judiciară primește sarcina să realizeze o înregistrare audio-video a întâlnirii dintre mai multe persoane ce are loc într-o grădină de vară, fără a-și asuma o activitate fictivă, folosindu-se de tehnică operativă. Un alt exemplu de operațiune de scurtă durată este cumpărarea unor substanțe interzise într-o singură ocazie, situația în care va fi incidentă măsura de cercetare a participării autorizate la anumite

¹⁷ În funcție de persoanele urmărite penal, un investigator a cărui calitate este aflată poate fi inclusiv omorât.

¹⁸ D.G. Fitzgerald, *Informants, Cooperating Witnesses, and Undercover Investigations, A Practical Guide to Law, Policy and Procedure*, Ediția a II-a, CRC Press, Boca Raton, FL. S.U.A., 2015, p. 371-372.

activități, prevăzută de art. 150 C. proc. pen. În vederea probării acestei activități, alți lucrători de poliție vor realiza supravegherea video a persoanelor înainte de a se întâlni.

Operațiunile sub acoperire de durată medie se caracterizează prin asumarea unei identități fictive, care poate sau nu să presupună schimbarea aspectului fizic al investigatorului sub acoperire. O asemenea operațiune va privi un număr limitat de interacțiuni directe cu făptuitori sau potențiali făptuitori.

Operațiunile sub acoperire de lungă durată implică asumarea de către investigatorul sub acoperire a unei identități fictive, cu schimbări semnificative în aspectul fizic și obiceiurile personale¹⁹ în scopul de a se întâlni cu făptuitori sau potențiali făptuitori în vederea derulării operațiunii pentru o perioadă mai mare de 6 luni. În același timp, acest tip de operațiune presupune contact direct și frecvent cu aceiași făptuitori sau potențiali făptuitori în locații particulare pe o perioadă extinsă de timp. Este important a se nota că în asemenea operațiuni investigatorul își menține independența față de grupul țintă.

Operațiunile sub acoperire adâncă presupun adoptarea de către investigatorul sub acoperire a unei identități fictive cu semnificative schimbări de aspect fizic și de obiceiuri personale cu scopul de a se infiltra într-un grup infracțional organizat. Investigatorul sub acoperire va lucra într-o locație particulară ori într-o societate comercială deținute grupul infracțional organizat și va avea în mod regulat și continuu contact direct cu făptuitori sau potențiali făptuitori.

V. COLABORATORUL

Colaboratorul este acea persoană care nu face parte din organele judiciare și care acționează sub coordonarea acestora pentru obținerea de date și informații²⁰. Utilizarea acestora are caracter subsidiar, în sensul că nu se va putea autoriza utilizarea lor decât în situațiile în care, potrivit art. 148 alin. 10 C. proc. pen. folosirea investigatorului sub acoperire nu este suficientă pentru obținerea datelor ori informațiilor ori nu este posibilă. Din aceste dispoziții s-a dedus în doctrină că folosirea colaboratorilor ar avea un caracter excepțional²¹ iar folosirea investigatorilor sub acoperire ar constitui regula atunci când se dispune măsura. În contrast cu doctrina autohtonă, literatura de specialitate străină relevă că folosirea lucrătorilor de poliție ca investigatori sub acoperire reprezintă excepția și că majoritatea operațiunilor presupun folosirea unui colaborator sau informator²².

S-a considerat în mod eronat în doctrină că investigatorul sub acoperire va fi ajutat de un colaborator²³, în realitate nefiind necesară decât autorizarea colaboratorului care va acționa singur, păstrând legătura cu organele de urmărire penală prin lucrători de poliție. Nu este exclus ca ordonanța procurorului să presupună autorizarea atât a unui investigator sub acoperire cât și a unui colaborator însă pentru activități diferite.

Colaboratorii sunt, de regulă, infractori care au fost identificați de organele de urmărire penală și sunt determinați să își ofere sprijinul prin diferite metode. Nu este exclusă posibilitatea ca o persoană care nu a comis fapte prevăzute de legea penală să devină un colaborator al organelor de urmărire penală, însă realitatea ne învață că o persoană care nu este cointerесată în vreun mod (financiar, reținerea unei cauze de nepedepsire ori a unei cauze de reducere a pedepsei) nu își va pune în primejdie viața pentru a ajuta organele de urmărire penală, ea putând fi, în cel mai bun caz un *informator anonim* ori un denunțător.

În practică, trebuie avute în vedere și considerente tactice în luarea deciziei folosirii unui colaborator în locul investigatorului sub acoperire, în special raportându-ne la factorul timp. Pentru eficiența unei acțiuni conspirative, este necesar ca investigatorul sub acoperire sau colaboratorul să se infiltreze în cadrul unei grupări, adică să ia legătură cu membrii grupului, să câștige încrederea acestora și, mai apoi, să acționeze în interesul grupului, dobândind în acest timp datele și informațiile necesare identificării membrilor grupului, a structurii organizaționale precum și a descoperirii modului de operare și a faptelor comise de aceștia. Avantajul folosirii

¹⁹ Prin aceasta înțelegem schimbări precum modificarea stilului de păr, creșterea unei bărbi, tatuarea, schimbarea tipului de haine purtate, dar și modificarea obiceiurilor unei persoane: frecventarea unor locuri noi, lipsa de interacțiune cu familia reală, ori cu organele de urmărire penală, schimbarea domiciliului, adoptarea sau renunțarea la unele vicii, etc.

²⁰ M. B. Bulancea în M. Udroui, A. Andone-Bontaș, G. Bodoroncea, M. Bulancea, V. Constantinescu, D. Grădinaru, C. Jderu, I. Kuglay, ș.a., *Codul de procedură penală Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București 2015, p. 449.

²¹ D. Grădinaru *Investigarea infracțiunilor contra intereselor financiare ale UE*, editura C.H. Beck, București, p. 213-214

²² D.G. Fitzgerald, *op. cit.*, p. 70, Richard Valdenar, *Cultivating Effective Gang Informants*, Police Magazine, din 5 decembrie 2012, <http://www.policemag.com/blog/gangs/story/2012/12/choi-hoi-scouts-and-gang-informants.aspx>.

²³ I.C. Pașca, *op.cit.*, Ed. Universul Juridic. București, 2015, p. 119.

unui colaborator constă în faptul că acesta este de cele mai multe ori infiltrat în gruparea criminală vizată și nu trebuie să își dovedească loialitatea față de grup pentru a afla date și informații. Ca atare, colaboratorului nu i se va atribui o altă identitate în majoritatea cazurilor, ci își va asuma propria sa identitate și va continua activitățile sale în cadrul grupului pentru perioada de timp pentru care se continuă utilizarea în calitate de colaborator. Cu toate acestea, prevederile art. 148 alin. 10 C. proc. pen. nu exclud posibilitatea ca unui colaborator să i se atribuie o nouă identitate, situație pe care o considerăm excepțională și care ridică reale probleme cu privire la legalitatea procedurii, procurorul trebuind să motiveze temeinic, mai ales într-o asemenea situație, necesitatea folosirii colaboratorului în locul unui investigator sub acoperire.

Deși prevederile Codului de procedură penală consideră că folosirea colaboratorilor se poate justifica numai în cazuri excepționale, preferându-se folosirea investigatorilor sub acoperire, realitatea este complet diferită. Ceea ce determină folosirea unui colaborator în locul unui investigator sub acoperire sunt situațiile concrete din teren precum natura structurilor infracționale, modalitatea de organizare și relațiile stabilite între membrii grupului²⁴.

Această metodă specială de cercetare este folosită mai ales în situațiile în care infracțiunile se săvârșesc în ca urmare a existenței unui grup infracțional, ori cel puțin există legături între mai multe persoane într-un lanț de aprovizionare (de pildă în cazul infracțiunilor traficului și consumul ilicit de droguri), fapt ce impune unui investigator sub acoperire obligativitatea infiltrării sale în acest grup. Din acest punct de vedere, trebuie să fie avută în vedere necesitatea realizării unor acțiuni care s-ar circumscrie săvârșirii unei infracțiuni, fiind necesară autorizarea unei participări autorizate la anumite activități, ceea ce ar putea contraveni interesului general al societății. De pildă, în cazul infiltrării unui investigator sub acoperire într-o rețea de traficanți de droguri, este necesar ca investigatorul să comită acte reprobabile precum comercializarea unor substanțe interzise. Cu toate că fapta sa nu va constitui o infracțiune (fiind incidentă o variantă specializată a cauzei justificative a îndeplinirii unei obligații²⁵), nu trebuie ignorat că fapta va avea urmări pe plan social – va încuraja consumul de droguri, ceea ce este contrar scopului pe care îl au organele judiciare – de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni. În cazul folosirii unui colaborator, se vor utiliza serviciile unei persoane *care a desfășurat deja activități ilicite*, pentru care va fi trasă la răspundere penală, ori cel puțin nu va fi sancționată ca urmare a unei cauze de nepedepsire, creându-se premisele pentru reeducarea acesteia²⁶. Un alt argument privește durata maximă a măsurii care, potrivit art. 148 alin. 10 C. proc. pen. este de un an, cu derogare în cazul unor anumite infracțiuni, situație în care infiltrarea unui investigator sub acoperire poate fi anevoioasă și să dureze mai mult decât este permis prin lege a se folosi măsura.

Considerăm că minusurile utilizării unui colaborator în locul unui investigator sub acoperire pot fi soluționate prin măsuri legislative precum obligarea procurorului de a prezenta, în detaliu, *care au fost avantajele de care a beneficiat colaboratorul* în urma activităților pe care le-a prestat. *De lege ferenda*, similar procedurii acordului de recunoaștere, se impune ca procurorul să propună în scris colaboratorului anumite beneficii legale (de pildă reținerea unei cauze de nepedepsire, în măsura în care sunt îndeplinite și celelalte condiții legale), iar acesta din urmă să semneze că este de acord să devină colaborator în schimbul acestor beneficii. Existența unui asemenea *acord de colaborare* este esențial pentru corecta exercitare a dreptului la apărare al suspectului sau inculpatului prin cunoașterea motivelor pentru care persoana a colaborat și constituie un fundament pe baza căruia instanța poate evalua probele care derivă din activitatea colaboratorului ori a declarației acestuia.

Remarcăm că în practică se întâlnește frecvent noțiunea de *martor denunțător*, o persoană care denunță săvârșirea unei infracțiuni pentru ca, mai apoi, să fie audiată în calitate de martor. În mod evident, terminologia uzitată este incorectă, în condițiile în care denunțătorul este acea persoană care formulează un act de sesizare al organelor de urmărire penală și nu are nicio calitate în procesul penal. În schimb, martorul este un subiect procesual secundar și este titularul unor drepturi și obligații, cuprinse în art. 117-118 și art. 120 C. proc. pen.

O versiune controversată a acestui martor-denunțător este denunțătorul-colaborator, adică acea

²⁴ C.M. Chiriță în N. Volonciu, A. Uzlău, R. Moroșanu, V. Văduva, D. Atășiei, C. Ghigheci, C. Voicu, G. Tudor, T-V Gheorghe, C.M. Chiriță, *op. cit.*, p. 336.

²⁵ F. Streteanu, *Tratat de drept penal, Partea Generală Vol I*, Ed. C.H. Beck București 2008, p. 543.

²⁶ Ar fi greșit din punct de vedere tactic ca activitățile ulterioare ale unei asemenea persoane să nu fie cercetate în scop preventiv de către organele de poliție, aspect cunoscut și de colaborator care va fi îndemnat ca pe viitor să adopte un comportament conform cu normele sociale.

persoană care, ulterior formulării unui denunț, realizează acțiuni în vederea obținerii de probe împotriva unei persoane, cu sprijinul organelor de urmărire penală. Deoarece declarația unui denunțător, audiat în calitate de martor, nu poate fundamenta o acuzație de natură penală, organele de urmărire penală se folosesc de aceste persoane pentru obținerea de probe prin realizarea unor înregistrări audio-video sau audio, fără a declara vreun moment că persoanele au calitatea de colaboratori. În concret, se poate proceda la organizarea unor întâlniri între denunțătorul-colaborator și persoana cercetată în condițiile în care se plasează asupra denunțătorului-colaborator tehnică operativă de supraveghere²⁷, ori se poate proceda și la înregistrarea de tehnică în casa denunțătorului-colaborator în perioada în care acesta se afla în arest la domiciliu, deci cunoștea și își dădea acordul instalării dispozitivelor²⁸. Astfel de tactici de cercetare sunt neloiale, în condițiile în care se neagă existența unei înțelegeri de colaborare între denunțător și procuror în vederea evitării dispozițiilor art. 103 alin. 3 C. proc. pen. care arată că o hotărâre de condamnare, renunțarea la aplicarea pedepsei ori de amânare a aplicării pedepsei nu se poate fundamenta în mod determinant pe declarațiile investigatorilor, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați. Problemele privind loialitatea probei incidente sunt: cointeresarea colaboratorului în producerea unor probe *pro causa* pentru acuzare și audierea denunțătorului-colaborator în calitate de martor, declarația sa putând fi apreciată de judecător ca probă de determinantă în alegerea soluției.

Prima problemă de loialitate constă în caracterul cointeresat și ascuns al acțiunilor martorului-colaborator, care beneficiază de o cauză de nepedepsire ori de reducere a pedepsei în cazul în care denunță săvârșirea unei infracțiuni și mai apoi facilitează tragerea la răspundere penală a unei alte persoane. Deși acțiunea de a denunța fapte de natură penală este cea care atrage de cele mai multe ori cauza de nepedepsire (de pildă în cazul infracțiunii de dare de mită), reținerea acesteia rămâne la latitudinea procurorului, astfel că până la soluționarea cauzei penală privind denunțătorul, acesta nu are o certitudine că va beneficia de ea. Așa cum prevede și art. 101 alin. 1 C. proc. pen., este considerată o probă neloială acea probă obținută prin constrângere și promisiuni ori îndemnuri făcute asupra denunțătorului-colaborator, ceea ce pune sub semnul întrebării loialitatea tuturor probelor obținute prin mijlocirea acestuia deoarece, spre deosebire de un investigator sub acoperire, colaboratorul va avea un interes personal concret să determine celelalte persoane cu care interacționează fie să comită o infracțiune, fie să recunoască comiterea unei infracțiuni trecute, ori să extragă informații care să poată fi folosite împotriva persoanei cercetate. *De lege ferenda* se impune ca la momentul formulării unui denunț să se încheie un acord cu procurorul prin care să se rețină cauza de nepedepsire ori de reducere a pedepsei indiferent de contribuția ulterioară a denunțătorului, ori, dacă aceasta contribuție este incidentă, procurorul va trebui să procedeze la autorizarea denunțătorului în calitate de colaborator.

Cea de-a doua problemă de loialitate se referă la eludarea dispozițiilor legale privind audierea investigatorilor, colaboratorilor și martorilor protejați care împiedică instanța să își întemeieze hotărârea în mod determinant pe probele care rezultă din audierea acestor categorii de persoane. Dacă în cazul unui colaborator obișnuit, aceasta nu reprezintă o problemă, fiind necesar a se verifica existența la dosarul cauzei a unei ordonanțe de autorizare a acestuia, în cazul unui denunțător-colaborator acest lucru este mai dificil deoarece instanța nu are suficiente date pentru a reconsidera persoana drept colaborator. Mai mult, la momentul audierii sale în fața instanței, etapa camerei preliminare este deja parcursă, astfel că nu se poate proceda la excluderea unor declarații date de denunțătorul-colaborator în cursul urmăririi penale ori a probelor produse prin mijlocirea sa. Pentru a determina existența unei colaborări fără autorizare instanța va trebui să analizeze următoarele aspecte: dacă denunțătorul-colaborator a avut vreun beneficiu în urma activității sale (prin raportare la existența unor alte dosare penale în care să aibă calitatea de inculpat, reținerea unor cauze de nepedepsire, etc.), dacă acte de urmărire penală, în special măsuri de supraveghere tehnică s-au realizat în prezența denunțătorului-colaborator și, mai apoi, dacă în urma vizionării suporturilor optice ai acestuia se poate identifica amplasarea tehnicii operative pe persoana colaboratorului²⁹, dacă înregistrările s-au desfășurat în

²⁷ De regulă se folosește tehnică audio nu audio-video, iar înregistrările se clasifică drept înregistrări ambientale, cu scopul de a se susține că denunțătorul-colaborator nu a avut nicio implicare.

²⁸ Încheierea nr. 28 din 29.03.2016 a judecătorului de cameră preliminară din cadrul C. Ap. Oradea, pronunțată în dosarul nr. 84/35/2016 (nepublicată).

²⁹ De exemplu, în cazul unei înregistrări audio-video va fi evidentă situația descrisă din cauză că imaginile se vor deplasa deodată cu denunțătorul-colaborator și nu îi vor putea surprinde fizicul. În cazul înregistrărilor audio va trebui să se urmărească foșnetul hainelor, precum și volumul dialogului dintre persoanele înregistrate, vocea colaboratorului fiind la un volum mai ridicat

locații private ale denunțatorului colaborator, dacă în cuprinsul discuțiilor dintre colaborator și alte persoane s-a urmărit obținerea unor mărturisiri, ori s-a instigat obținerea unor formulări compromițătoare, etc.

Cu toate acestea, dacă instanța are suficiente indicii că denunțatorul a realizat acte la îndemnul procurorului și a acționat ca un colaborator, considerăm că se impune înlăturarea lor odată cu soluționarea fondului cauzei, potrivit art. 403 alin. 1 lit. c) C. proc. pen. În privința remediului privind audierea în calitate de martor a denunțatorului-colaborator, considerăm că instanța va trebuie să aprecieze declarația acestuia ca fiind una interesată, iar potrivit art. 103 alin. 3 C. proc. pen. o soluție de condamnare, renunțare la aplicarea pedepsei ori amânarea aplicării pedepsei nu se va putea fundamenta în mod determinant pe aceasta.

VI. INFORMATORUL

Deși în cuprinsul art. 148 C. proc. pen. se menționează numai două calități: investigator și colaborator, observăm că textul art. 149 C. proc. pen. face referire și la o a treia categorie de persoane: *informatorii*. Această din urmă calitate este menționată strict cu privire la măsurile de protecție de care pot beneficia investigatorii sub acoperire și colaboratorii, fără a fi menționați în legătură cu efectuarea unor activități sub autorizarea procurorului.

Doctrina română nu face nicio referire la noțiunea de *informator* și semnificația acesteia pentru procesul penal, o omisiune care nu a trecut de legiuitor însă. Raportându-ne la doctrina americană, observăm că se face o distincție între mai multe tipuri de persoane care pot participa în anchete care implică obținerea unor informații din interiorul unui grup țintă, *informatorul* fiind considerat acea persoană care își va păstra în toate cazurile anonimitatea, nu va putea fi audiat în calitate de martor și va furniza organului de urmărire penală *date sau informații cu privire* la săvârșirea unei infracțiuni³⁰.

În ceea ce ne privește, considerăm că în sistemul român *informatorul* poate fi definit ca acea persoană care cunoaște date sau informații cu privire la săvârșirea unei infracțiuni, ori cu privire la împrejurări legate de aceasta, utile pentru soluționarea cauzei și care își păstrează întotdeauna anonimitatea.

Informatorii sunt, de regulă, persoane cu probleme de natură penală (infracțori) ori persoane din cercul unor persoane suspectate de săvârșirea unor infracțiuni care furnizează la cerere informații cu privire la alte persoane ori cu privire la fapte. Colaborarea lor cu organele de urmărire penală nu este continuă cu privire la un anumit caz și nu trebuie confundată cu colaboratorii, în condițiile în care *informatorul* nu este împuternicit de procuror să culeagă date și informații conform art. 148 alin. 5 C. proc. pen. ci el furnizează date și informații pe care le cunoaște ca urmare a interacțiunilor sale cotidiene (uneori simple zvonuri). În măsura în care unei asemenea persoane i se va cere să culeagă date despre o persoană ori despre o anumită faptă, considerăm că *informatorul* va deveni un colaborator.

În sistemul american, în special³¹, fiecare agenție a Departamentului de Justiție (F.B.I., A.T.F., D.E.A.) urmează o politică agresivă de recrutare a informatorilor și a colaboratorilor în vederea desfășurării activităților curente. Ca urmare a diferențelor între modul de operare a celor trei agenții amintite, cât și a diferenței dintre legislația statală și cea federală, termenul de *informator* poate desemna mai multe realități factice, putându-se referi inclusiv la persoane care nu au legătură cu activități infracționale, persoane care nu sunt recrutate și oferă direct serviciile ca informatori, cetățeni obișnuiți (*good citizens*) sau persoane care divulgă informații din cadrul unei organizații (*whistleblowers*). Realitatea este că pentru acest sistem judiciar *informatorii* și *colaboratorii* sunt esențiali pentru soluționarea unor cauze care implică activități de grup, ori privesc comercializarea unor bunuri interzise (substanțe interzise, arme, etc.) însă sunt extinse și asupra unor cazuri de corupție. *Informatorii*, asemenea *colaboratorilor*, sunt recrutați de către organele de poliție și își mențin caracterul conspirativ pe o perioadă nedeterminată, cu anumite excepții. Procedura de recrutare și verificare a *informatorilor* și *colaboratorilor* este stabilită prin regulile interne, adeseori secrete, ale fiecărei agenții³².

În lipsa unei reglementări exprese a *informatorilor* în legislația română, considerăm că aceștia nu pot fi folosiți de către organele de urmărire penală pentru strângerea unor probe și nici chiar pentru realizarea

datorită apropierii față de microfon.

³⁰ F.B.I. Manual of Investigative Operations and Guidelines (MIOG), art. 137-3.

³¹ D.G. Fitzgerald, *op. cit.*, p. 29.

³² De exemplu, în cazul F.B.I. documentul se numește Manual of Investigative Operations and Guidelines, unde la Vol III secțiunea 137 sunt dezbătute problemele privind *informatorii* și *colaboratorii*.

operațiunilor la care se referă art. 148 C. proc. pen. decât în măsura în care devin colaboratori. În același timp, informatorul poate fi audiat în calitate de martor în cursul procesului penal, în măsura în care acceptă să facă acest lucru și acest lucru nu dăunează din punct de vedere tactic urmărirea penală, sau folosirea sa în alte cauze subsecvente. Este eronat a crede că organele de poliție și organele de urmărire penală nu dispun de legături în lumea interlopă, polițiștii având deseori legături cu persoane implicate în acțiuni ilegale, dar care pot cunoaște amănunte despre săvârșirea unor alte infracțiuni. Cu ocazia efectuării unor acte de urmărire penală ori chiar și acte de menținere a ordinii publice, polițiștii intră în legătură cu aceste persoane, pe care le audiază în mod informal despre problemele din zona în care locuiesc sau despre persoane care ar fi săvârșit anumite fapte. În urma acestor demersuri pot rezulta zvonuri sau chiar informații despre locul unde s-ar afla o anumită persoană, ori date despre obiecte văzute asupra unei anumite persoane (și provenite dintr-un furt), activitățile economice ale unei persoane (amanetarea unor bijuterii), etc., pe baza cărora organele de urmărire penală pot proceda la realizarea unor acte de urmărire penală care să ducă la soluționarea cauzei. De pildă, un informator încunoștințează un organ de urmărire penală că urmează să aibă loc un transport de droguri și indică elemente care să ajute la identificarea autovehiculului și, folosindu-se de această informație, poliția organizează un filtru în urma căruia se constată infracțiunea flagrantă. Importanța informatorilor este deosebită în lupta contra infracționalității cotidiene, inclusiv în cazul infracțiunilor de furt, unde persoane de aceeași etnie care locuiesc în construcții improvizate pot constitui informatori ai poliției, uneori pentru beneficii mărunte (sume modice de bani, alimente, etc.) și pot da detalii cu privire la persoane care au obținut în ultima vreme bunuri.

VII. RECRUTAREA COLABORATORILOR ȘI INFORMATORILOR

În situația folosirii colaboratorilor în cursul aplicării măsurii prevăzute de art. 148 C. proc. pen. dar și în activitățile obișnuite ale organelor de urmărire penală în cadrul cărora se folosesc date și informații furnizate de informatori, trebuie exercitată o grijă deosebită asupra încrederii de care poate beneficia o astfel de persoană, care se răsfrânge în special asupra credibilității probelor ori informațiilor furnizate de aceștia. O atare problemă nu o regăsim în situația investigatorului sub acoperire, în privința acestuia neexistând niciun dubiu că este un agent al statului, de cele mai multe ori un ofițer de poliție judiciară, ca atare este interesat de dovedirea existenței unei fapte de natură penală și de a contribui la construirea probatoriului în sprijinul acuzării. În schimb, în situația colaboratorului și a informatorului există tendința de a-l confunda cu un martor obișnuit, care nu ar avea niciun interes să nu spună adevărul în cauză și nu ar fi determinat de vreun beneficiu să realizeze activitățile cerute. Or, o astfel de abordare este fundamental greșită deoarece atât informatorul și colaboratorul sunt *persoane care au un interes în cauză* ele furnizându-și serviciile în schimbul unui beneficiu patrimonial (bani – retribuție pentru informațiile furnizate), al unor avantaje nepatrimoniale (reținerea unei circumstanțe atenuante, a unei cauze de nepedepsire, etc.) sau a unor beneficii de natură morală (siguranță, îndeplinirea îndatoririlor civice, etc.).

Un element deosebit de important este *modul în care sunt recrutați colaboratorii* în condițiile în care aceștia nu au legături instituționale cu organele judiciare și modul în care aceștia sunt *motivați pentru a colabora*.

Prin recrutare înțelegem procedeul inițial de abordare a persoanei care se dorește a fi folosită drept colaborator sau informator de către organele de urmărire penală, prin prezentarea unor avantaje care să îl motiveze pentru a coopera. Nu orice persoană poate fi utilă soluționării unei cauze penale în calitatea de informator sau colaborator și astfel este necesar să existe o selecție prealabilă pentru a se recruta persoane care să nu pună în primejdie aflarea adevărului ori persoanele care realizează urmărirea penală. Din păcate, sistemul judiciar român nu a creat un set de reguli pentru a ajuta în această problemă, lăsând la latitudinea și îndemânarea organului de urmărire penală acest demers.

În schimb, organe de urmărire penală din alte state, au pus la punct ghiduri concrete³³ și recomandări la nivelul cel mai înalt³⁴ în privința modului în care se recrutează informatorii și colaboratorii, punând accent pe problema loialității lor după recrutare, a posibilității furnizării de informații și a posibilității lor de a lucra

³³ Federal Bureau of Investigations Manual of Investigative Operations and Guidelines, desecretizat la nivelul anului 1998, Secțiunea 137 - <https://vault.fbi.gov/miog/manual-of-investigative-operations-and-guidelines-miog-part-01-07-of-10>.

³⁴ Office of the Inspector General of the U.S.A. - *The Federal Bureau of Investigation's Compliance with the Attorney General's Investigative Guidelines*, capitolul III - The Attorney General's Guidelines Regarding the Use of Confidential Informants - <https://oig.justice.gov/special/0509/chapter3.htm>.

împotriva organelor de urmărire penală.

Potrivit celui mai recent manual de investigații al Federal Bureau of Investigations, se arată că următoarele criterii trebuie avute în vedere la determinarea dacă o persoană este aptă să fie folosită ca informator sau colaborator:

a. Dacă persoana pare să fie într-o poziție care să îi permită să furnizeze informații cu privire la încălcări ale legii și care intră în competența de investigare al F.B.I.

b. Dacă persoana este dispusă să ofere în mod liber informații către F.B.I.

c. Dacă persoana pare să fie comandată de alții pentru a obține informații din interiorul F.B.I.

d. Dacă există elemente în trecutul persoanei de natură să îl facă inapt să fie folosit ca informator

e. Dacă natura obiectului urmăririi penale și dacă importanța informațiilor care pot fi obținute de F.B.I. depășește ca importanță gravitatea oricărui comportament infracțional trecut sau prezent de care informatorul este bănuit.

f. Dacă motivele invocate de informatorul care se oferă în mod voluntar să furnizeze informații sunt raționale, reale și oneste.

g. Dacă informațiile care pot fi furnizate de informator pot fi obținute într-un mod mai rapid și mai eficient de la alte surse sau prin măsuri mai puțin intruzive.

h. Dacă informatorul este de nădejde și demn de încredere și dacă există un mijloc adecvat prin care se poate verifica credibilitate sa.

i. Dacă persoana pare să fie de acord să se conformeze pe viitor metodologiei F.B.I. și ale Procurorului General cu privire la operațiunea desfășurată

j. Dacă F.B.I. va fi apt să monitorizeze și să controleze în mod adecvat activitățile informatorului.

k. Dacă folosirea informatorului ca măsură de cercetare va constitui o intruziune asupra unor comunicări privilegiate³⁵ ori asupra dreptului persoanei la liberă asociere ori liberă exprimare a ideilor.

l. Dacă folosirea unui informator poate compromite o cercetare în curs, sau, ulterior trimiterii în judecată, ar impune reprezentantului Guvernului (n.s. procurorului) să solicite restituirea cauzei³⁶.

Toate regulile metodologice expuse mai sus sunt gândite pentru a constitui un ghid atât pentru procurori cât și pentru organele de cercetare penală în determinarea aptitudinii unei persoane de a servi la aflarea adevărului în calitate de informator sau colaborator, avându-se în vedere și caracterul subsidiar al acestei măsuri.

În opinia noastră, deși nu se impune legiferarea unor asemenea criterii, considerăm că procurorul va trebui să aibă în vedere câteva dintre condițiile arătate mai sus, pentru a determina dacă se impune utilizarea unei persoane drept colaborator:

- Persoana poate afla informații noi despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni care să ducă la aflarea adevărului

- Persoana își declină motivația reală pentru a colabora cu organele de urmărire penală și aceasta poate fi verificată

- Persoana s-a asociat într-un mod superficial, întâmplător ori a fost forțată să adere la grupul infracțional

- Persoana a avut sau nu antecedente de natură penală și care au fost acestea.

- Dacă persoana pare dispusă să respecte indicațiile primite de la organele de urmărire penală

- Dacă persoana a fost condamnată pentru săvârșirea infracțiunii de mărturie mincinoasă

- Dacă persoana urmărește aflarea unor informații de la organele de urmărire penală pentru folosul membrilor unui grup infracțional organizat

- Dacă folosirea persoanei o poate pune în pericol grav, ori poate pune în pericol grav o altă persoană, ori poate periclita aflarea adevărului în cauză

Alături de criteriile propuse mai sus, procurorul va trebui să aibă în vedere și condițiile generale pentru

³⁵ Sensul de *privileged communications* este un termen specific dreptului american, el putând fi echivalat cu acele informații pe care o persoană le furnizează unei alte persoane, între acestea existând obligația păstrării secretului (profesional), de pildă, discuții purtate cu un medic, un avocat, psiholog. Pentru o explicație asupra privilegiilor în general a se vedea <http://www.law.harvard.edu/publications/evidenceiii/comment/privileges.htm>.

³⁶ În engleză, *dismissal of the case*, o instituție ce nu se aseamănă cu restituirea cauzei care poate avea loc în camera preliminară, putând avea și efect peremptoriu asupra întregii acțiuni penale.

dispunerea măsurii utilizării investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor.

În ceea ce privește modalitatea concretă de recrutarea a viitorului colaborator sau informator, se impune ca, mai întâi, potențialul candidat să fie descoperit și mai apoi să fie convins să sprijine organele de urmărire penală prin oferirea unui beneficiu de către procuror.

Descoperirea potențialului colaborator sau informator se poate face prin reținerea persoanei, în măsura în care există suspiciunea săvârșirii unei infracțiuni. Cu această ocazie, dacă sunt date că această persoană ar face parte dintr-un grup infracțional organizat sau ar avea cunoștință despre persoane care activează într-un asemenea grup se impune adoptarea unei atitudini în funcție de nivelul de pregătire și caracteristicile psihologice ale persoanei: o atitudine frontală, directă și agresivă a organului de urmărire penală, alături de o prezentare detaliată a consecințelor unei condamnări pentru faptele de care este acuzat, poate convinge o persoană influențabilă să vrea să activeze în calitate de colaborator. În doctrina americană se arată că momentul propice este înainte ca persoana să fie asistată de un avocat³⁷.

O altă ipostază în care o persoană poate fi abordată este dacă este chemată să dea o declarație în calitate de martor și se descoperă că are cunoștință despre anumite activități infracționale.

În ambele situații, colaboratorul va fi o persoană care este suspectată de săvârșirea unei infracțiuni, ea urmărind prin colaborarea cu organele de urmărire penală să obțină un beneficiu care, îi și poate fi oferit în măsura în care este legal. În niciun caz nu se poate admite folosirea de promisiuni ori prezentarea unor informații false pentru a atrage o persoană spre a deveni colaborator. În același timp, nu i se poate promite reținerea unei cauze de atenuare neprevăzute de lege sau a unor beneficii nelegale (de pildă, dispunerea unei soluții de clasare în mod nelegal) în vederea obținerii colaborării sale.

Cel mai des întâlnit caz de colaborator este cel al consumatorilor de droguri, care sunt reținuți de organele de urmărire penală și asupra lor se găsesc cantități mici de substanțe interzise. Motivând aceste persoane prin apelare la anumite cauze de reducere a pedepsei ori de nepedepsire, procurorul poate reuși să o determine să ajute în mod concret strângerea de probe. Odată convinsă, persoana este instruită să ia legătura cu traficanți și mai apoi să cumpere cantități de droguri cu bani furnizați de organele de poliție (evident, cu autorizarea prealabilă a participării autorizate la anumite activități) în timp ce este supravegheată de alte organe de urmărire penală, obținându-se probe cu privire la cumpărarea de droguri de la o anumită persoană.

O altă modalitate prin care se poate reuși recrutarea unei persoane este prin folosirea stării sale emoționale în dezavantajul său, prin invocarea posibilității de a fi încadrată într-un program de protecție a martorilor. Dacă persoană care se dorește a fi recrutată acuză amenințări și o stare de temere, în măsura în care este reală, recrutarea se poate face contra promisiunii că va fi inclusă într-un program de protecție. Avantajul folosirii acestei metode este că permite oricând procurorului să îl constrângă pe colaborator să fie fidel cauzei, în caz contrar putând înceta Programul său de protecție, la cererea procurorului.

După un prim contact cu potențialul colaborator sau informator se impune ca acesta să fie supravegheat o perioadă de timp înainte de a fi folosit pentru prima dată de organele de urmărire penală. Deși nu suntem adepții ideii unor colaboratori de carieră, este esențială evaluarea încrederii care se poate avea în aceste persoane. Problema nu este așa de gravă în cazul informatorilor, care furnizează date organelor de urmărire penală într-un mod neoficial.

Încrederea pe care organele de urmărire penală o pot avea în persoana recrutat drept colaborator afectează cel mai mult veridicitatea informațiilor date. Ca în orice alt domeniu al vieții, încrederea trebuie câștigată, iar organul de urmărire penală trebuie să își testeze colaboratorul și informatorul înainte să îl trimită spre a realiza activități importante sau care pot dăuna urmăririi penale dacă sunt realizate greșit. Câștigarea încrederii în colaborator sau informator va fi treptată dar va trebui să fie consemnată în cazul fiecărei persoane de-a lungul timpului. În metodologia adoptată de F.B.I. perioada inițială în care colaboratorul este verificat și testat este de 120 de zile (SI- suitability and pertinence inquiry) și poate fi prelungită până la 240 de zile, moment până la care trebuie să se determine că individul este de încredere și este apt să fie folosit într-o cauză penală, iar în măsura în care după acest termen maxim nu se poate stabili acest lucru, el nu va fi folosit³⁸. În

³⁷ D.G. Fitzgerald, *op. cit.* p. 75.

³⁸ Art. 137-3.1 alin. 1 din Federal Bureau of Investigations Manual of Investigative Operations and Guidelines: „*The SI will be conducted for a period not to exceed 120 days. An extension of the initial 120 day period may be authorised by the SAC. (...) If an individual cannot be certified within 240 days from initiation of the SI, he/she should be closed.*”

timpul perioadei de probă, persoana trebuie să fie supusă unei investigații amănunțite cu privire la persoana sa, pentru a se determina dacă există elemente din care să rezulte că este inapt. De exemplu, se descoperă că are o relație amoroasă cu o femeie din grupul infracțional organizat și aceasta este în relație de rudenie cu un lider al grupării, se descoperă că este consumator de droguri iar urmărirea penală privește fapte de altă natură, etc. Într-o asemenea procedură, considerăm că sunt oportune măsuri de supraveghere tehnică exercitate asupra viitorului colaborator, însă, la acest moment legea nu permite acest lucru.

VIII. MOTIVAREA COLABORATORILOR ȘI INFORMATORILOR

Problema motivării colaboratorilor și chiar a informatorilor este deosebit de importantă pentru aflarea adevărului, atât din perspectiva organelor de urmărire penală cât și a avocatului suspectului sau inculpatului, ca urmare a posibilității ca probele, datele sau informațiile obținute ca urmare a folosirii colaboratorilor și a informatorilor să fie viciate de însăși factorii care îi determină să ajute organele de urmărire penală.

Legiuitorul nu a reușit să creeze un mecanism procedural care să permită în mod eficient verificarea motivației care stă la baza acceptării de un colaborator sau informator să ajute organele de urmărire penală, prezumându-se că aceste motive ar fi unele licite. În prezent, singura cale în care se poate afla motivația aceasta este prin intermediul audierii colaboratorului, însă ne exprimăm rezerve cu privire la eficiența acestei soluții prin raportare la posibilitatea instanței de a cenzura orice întrebare care ar putea duce la divulgarea identității persoanei, iar motivația în unele situații ar putea fi considerată, de un judecător excesiv de precaut, ca putând contribui în acest sens.

Motivele care stau în spatele ajutorului conferit de colaboratori și informatori sunt importante de cunoscut de instanță, pentru a se evita soluții care sunt departe de adevărul absolut și sunt determinate de declarațiile mincinoase ale unui colaborator interesat de obținerea unui beneficiu ca urmare a ajutării acuzării. Deși Codul de procedură penală arată că soluția instanței nu se poate baza în mod determinant pe declarațiile investigatorului sub acoperire ori ale colaboratorului, nimic nu împiedică instanța să coroboreze o probă viciată cu alte probe indirecte și să ajungă la o soluție de condamnare. Situația a fost subliniată în doctrină, arătându-se că în măsura în care există mai multe probe indirecte în acuzare, iar ansamblul probator conduce în mod univoc la stabilirea faptei, persoana va putea fi găsită vinovată³⁹.

Din perspectiva procurorului, se impune ca motivarea colaboratorului să cântărească mult în aprecierea credibilității lor, acesta trebuind să știe în orice moment ce a determinat acea persoană să ajute organele de urmărire penală, pentru a putea menține persoana de partea organelor de urmărire penală⁴⁰ și a se evita, în special obținerea de informații asupra anchetei de către persoanele față de care s-a dispus măsura de cercetare (situația unui colaborator - *agent dublu*). Nu trebuie uitat că un colaborator și un informator au acces la informații cunoscute numai de către organele de urmărire penală, iar acestea pot fi esențiale pentru buna desfășurare a unei cauze. Un exemplu care poate fi imaginat este autorizarea a mai multor colaboratori, dintre care unul este un așa-zis agent dublu, infiltrat în cadrul organelor de urmărire pentru a descoperi identitatea altor colaboratori sau informatori⁴¹.

În privința rolului avocatului în audierea unui colaborator în cursul procesului penal, dezvoltarea unei strategii de apărare efective impune aflarea motivelor care au determinat colaboratorul spre a se verifica loialitatea obținerii probelor derivate din măsura de cercetare. Atunci când întreaga urmărire penală s-a desfășurat cu ajutorul unui colaborator (denunț formulat de acesta, furnizarea mai multor declarații, înregistrarea ambientală a convorbirilor din cadrul domiciliului acestuia, purtarea tehnicii operative la întâlniri cu alte persoane, etc.), chiar și unul ascuns sub denumirea generică de *denunțător*, strategia apărării va fi afectată în mod determinat de modul în care se va reuși aflarea motivației acestui colaborator.

Soluția pe care o propunem este ca în cursul urmăririi penale să se încheie, mai înainte de emiterea ordonanței de autorizare a utilizării colaboratorilor, un acord de colaborare între procuror și viitorul colaborator în care să se evidențieze care sunt beneficiile oferite colaboratorului în schimbul serviciilor sale pentru buna desfășurare a justiției. Considerăm că termenul de serviciu este cel mai adecvat termen deoarece, așa cum vom vedea, motivarea unui colaborator se poate face inclusiv prin contraprestații bănești din partea autorităților.

³⁹ I. Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea Generală*, ediția a III-a, Ed. Universul Juridic, București 2013, p. 441-442.

⁴⁰ D.G. Fitzgerald, *op. cit.*, p. 45.

⁴¹ Idem p. 54-55.

Principalele motive care determină persoanele să ajute organele de urmărire penală în calitate de *colaboratori* sau *informatori* sunt: banii, frica, răzbunarea, amenințările primite de la făptuitori, tratament special în timpul stării de deținere, ego-ul, amenințări cu deportarea, remușcări sau îndatorirea cetățenească⁴². Alături de aceste motivații surprinse în doctrină, considerăm că în sistemul român cel mai des motiv de colaborare îl constituie *reținerea unei cauze de nepedepsire sau de reducere a pedepsei*.

a) Reținerea unei cauze de nepedepsire sau a unei cauze de reducere a pedepsei.

Un motiv important pentru oferirea sprijinului către organele de urmărire penală îl constituie posibilitatea reținerii unor cauze legale de nepedepsire sau de reducere a limitelor de pedeapsă pentru colaboratorii care ajută în mod determinant prin activitatea lor tragerea la răspundere penală a unor persoane. Aceste dispoziții nu se vor aplica investigatorilor care, fiind lucrători ai Poliției Române, sunt incompatibile cu însăși ideea de a avea un trecut infracțional ori să fie implicați în activități infracționale.

Pentru a se reține o cauză de reducere sau de nepedepsire legea stipulează, în funcție de fiecare cauză în parte, necesitatea realizării unor activități care să ajute la prinderea și tragerea la răspundere penală a unor infractori sau numai a unor participanți la infracțiune. Uneori poate fi suficientă și sesizarea organelor de urmărire penală prin denunț pentru a se reține o cauză de nepedepsire sau de reducere a pedepsei, dar în asemenea situații procurorul va prefera să continue folosirea acelei persoane pentru strângerea de probe, aceasta fiind situația în care un colaborator va fi considerat în practică un așa-zis „*martor-denunțător*”, un termen impropriu prin însăși natura sa.

Motivarea colaboratorilor prin intermediul acestor cauze legale este un demers relativ simplu pentru procuror, deoarece constă în prezentarea unor dispoziții legale care ar atrage beneficii pentru viitorul colaborator care ar fi promise verbal. Neajunsul unei asemenea abordări, cauzate mai ales de lipsa reglementării unui mod de a obliga procurorul să își onoreze promisiunea, constă în subordonarea colaboratorului până în momentul încetării măsurii de cercetare autorizate. Colaboratorul va cunoaște că prestația sa va fi evaluată de procuror, fiind posibil ca acesta să realizeze în mod voluntar activități care nu i-au fost solicitate, pentru a-și spori utilitatea. O asemenea situație o poate constitui determinarea săvârșirii unei infracțiuni de către gruparea infracțională, ceea ce nu este permis unui colaborator chiar și în situația în care se folosește măsura participării autorizate la anumite activități. De pildă, colaboratorul care activează în cadrul unei urmăriri penale care are ca obiect fapte de corupție, va înmâna unui politician un plic mat, în care ar pretinde că se află documente, în acesta fiind, în realitate, bani, organizându-se în același timp un flagrant. În mod evident, dacă un colaborator va avea o atitudine de asemenea natură, se vor strânge mai lesne probe (de pildă prin supravegherea tehnică a membrilor unui grup infracțional) însă probele vor avea un caracter neloial prin raportare la dispozițiile art. 101 alin. 3 C. proc. pen.

Promisiunea reținerii unei cauze legale de nepedepsire sau reducere a pedepsei este întotdeauna condiționată de eficiența și de calitatea serviciilor prestate de colaborator, iar momentul la care acesta poate fi sigur că i se vor acorda este numai în momentul terminării urmăririi penale față de acesta printr-o soluție de clasare, trimitere în judecată ori de renunțare la urmărirea penală.

Dintr-o altă perspectivă, trebuie avute în vedere și efectele pozitive ale activității colaboratorului cu privire la demersurile pe care le face, chiar și încurajat de beneficiul nepedepsirii ori reducerii limitelor de pedeapsă, către reeducarea sa. În mod real, o persoană care activează în calitate de colaborator și în măsura în care nu a avut antecedente penale de un număr ridicat, va înțelege mai bine consecințele faptelor sale, mai ales în condițiile în care activitatea lor le poate pune în pericol viața, servind drept o experiență de viață pe care nu vor dori să o repete.

Cauzele de nepedepsire ori de reducere a pedepsei se pot stabili numai prin lege, ele fiind prevăzute în cuprinsul codului penal sau a legislației penale speciale. În cele ce urmează vom face succinte precizări cu privire la cele mai importante cauze de nepedepsire sau reducere a pedepsei.

Codul penal reglementează în cazul infracțiunilor de corupție două situații în care persoana care a săvârșit o faptă de corupție nu va fi pedepsită în cazul în care va formula un denunț cu privire la propria sa faptă de corupție, mai înainte ca organul de urmărire penală să fi fost sesizat cu privire la această faptă. Cu alte cuvinte, este recompensată acea persoană care ulterior săvârșirii unei fapte denunță această activitate,

⁴² Idem, *op. cit.* p. 45.

ducând la descoperirea faptei de către organul de urmărire penală și contribuind, în acest mod, la tragerea la răspundere penală a autorului celeilalte infracțiuni bilaterale. Această cauză de nepedepsire este incidentă în cazul infracțiunilor de dare de mită și cumpărare de influență, fiind reglementată prin art. 290 alin. 3 Cod pen. respectiv art. 292 alin. 2 Cod pen.

Tot în cazul infracțiunilor de corupție poate fi incidentă o cauză de reducere a limitelor de pedeapsă, cuprinsă în dispozițiile art. 19 din O.U.G. nr. 43/2002 privind Direcția Națională Anticorupție republicată⁴³. Această cauză de reducere a limitelor de pedeapsă va fi incidentă în cazul în care o persoană a săvârșit o faptă care intră în competența Direcției Naționale Anticorupție, iar în timpul urmăririi penale, *denunță* și *facilitează* identificarea și tragerea la răspundere penală a altor persoane care au săvârșit astfel de infracțiuni. Incidența acestei cauze este limitată doar la faptele care pot face obiectul unei urmăririi penale realizate de Direcția Națională Anticorupție⁴⁴. Nu va fi suficientă denunțarea unor infracțiuni care intră în competența Direcției Naționale Anticorupție ci se va impune ca persoana să ajute organele de urmărire penală în tragerea la răspundere penală a acestora, implicând o contribuție fie în calitate de martor, fie în calitate de colaborator. Din modul în care este reglementată cauza de reducere a pedepsei, se observă că procurorul va avea o largă apreciere cu privire la caracterul determinant al *facilitării* tragerii la răspundere penală a altor persoane. În cazul în care se va reține această cauză de reducere a pedepsei, beneficiul va consta în reducerea la jumătate a limitelor pedepsei prevăzute de lege pentru fapta săvârșită și care intră în competența Direcției Naționale Anticorupție.

În cazul infracțiunii de constituirea unui grup infracțional organizat, prevăzută de art. 367 Cod pen. se prevede o cauză de nepedepsire și o cauză de reducere a pedepsei. Cauza de nepedepsire de la art. 367 alin. 4 Cod pen. presupune ca un membru al grupului să denunțe existența acestuia către organul de urmărire penală *mai înainte ca acesta să fi fost descoperit și mai înainte ca acest să fi început săvârșirea infracțiunilor care intră în scopul grupului*. Această cauză de nepedepsire nu are aptitudinea de a motiva un colaborator raportat la faptul că acesta trebuie numai să denunțe existența grupului, astfel că nu va mai fi motivat să își continue activitatea în cadrul acestuia în această calitate. În schimb, este mai lesne de motivat un colaborator prin promisiunea reținerii cauzei de reducere a pedepsei prevăzută de art. 367 alin. 5 Cod pen. Se vor reduce la jumătate limitele speciale ale pedepsei infracțiunii dacă o persoană care este membru a grupului și a săvârșit una din faptele scop *înlesnește aflarea adevărului și tragerea la răspundere penală* a unuia sau mai multor membri ai unui grup infracțional organizat.

Asemănător situației infracțiunilor a căror cercetare este dată în competența Direcției Naționale Anticorupție, și în cazul infracțiunilor pentru care este competentă Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism este reglementată o cauză de reducere a pedepsei. În cuprinsul art. 18 din Legea nr. 508 din 17 noiembrie 2004⁴⁵ se arată că persoana care a comis o infracțiune atribuită în competența Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, iar în cursul urmăririi penale denunță și facilitează identificarea și tragerea la răspundere penală a altor *participanți* la săvârșirea infracțiunii beneficiază de reducerea la jumătate a limitelor pedepsei prevăzute de lege. Spre deosebire de cauza de reducere a pedepsei reglementate prin art. din O.U.G. nr. 43/2002, aplicabilitatea este restrânsă numai la infracțiunea de care este acuzată persoana, ca urmare a folosirii termenului de *participanți*.

O altă cauză de reducere a pedepsei este prevăzută de art. 411 Cod pen. în cazul săvârșirii unei infracțiuni contra securității naționale, prin care persoana care a săvârșit o asemenea faptă va beneficia de reducerea limitelor speciale ale pedepsei la jumătate dacă, în cursul urmăririi penale, va înlesni aflarea adevărului și tragerea la răspundere penală autorului sau a participanților la acea faptă.

Un domeniul în care sunt des întâlnite situații de utilizare a colaboratorilor este cel al prevenirii și combaterii traficului și consumului ilicit de droguri. În cazul infracțiunilor incriminate prin Legea nr. 143 din 16 iulie 2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri republicată⁴⁶, vor fi aplicabile o cauză de nepedepsire ori o cauză de reducere a pedepsei.

⁴³ Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 43 din 4 aprilie 2002, publicată în M.Of. nr. 244/11 aprilie 2002.

⁴⁴ Competența Direcției Naționale Anticorupție este stabilită prin dispozițiile art. 13 din O.U.G. nr. 43/2002.

⁴⁵ Legea nr. 508 din 14 noiembrie 2004 privind înființarea, organizarea și funcționarea în cadrul Ministerului Public a Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, republicată în M.Of. 98 din 7 februarie 2014.

⁴⁶ Legea nr. 143 din 16 iulie 2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri republicată, publicată în M.Of. nr. 362/3 august 2000 și republicată în M.Of. nr. 163 din 6 martie 2014.

În cazul săvârșirii infracțiunilor prevăzute de art. 2-9 din Legea nr. 153/2000, infractorul va beneficia de impunitate dacă, mai înainte de a fi începută urmărirea penală, denunță participarea sa la comiterea infracțiunii, *contribuind astfel* la identificarea și tragerea la răspundere penală a autorului sau a celorlalți participanți. În mod asemănător infracțiunilor de corupție la care am făcut referire mai sus, cauza de nepedepsire presupune denunțarea propriei fapte și nu presupune ca făptuitorul să contribuie în plus la tragerea la răspundere penală a celorlalte persoane care au participat la săvârșirea infracțiunii. În realitate, reținerea acestei cauze de nepedepsire va presupune ca viitorul colaborator să probeze implicarea altor persoane în fapta proprie, de regulă prin dovedirea caracterului continuat al infracțiunii, prin relevarea actelor de executare subsecvente denunțării. Condiția aplicării acestei cauze de nepedepsire este inexistența unei sesizări penale cu privire la fapta proprie a viitorului colaborator. În situația în care există deja o sesizare cu privire la fapta sa, se va putea aplica o cauză de reducere a pedepsei care, potrivit art. 15 din Legea 143/2000 va atrage reducerea cu o jumătate a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege pentru infracțiunile în legătură cu droguri săvârșite. Pentru a beneficia de această cauză de reducere a pedepsei, este necesar ca persoana să denunțe și să faciliteze tragerea la răspundere penală a altor persoane care au săvârșit infracțiuni (inclusiv alte infracțiuni) legate de droguri.

Legea nr. 682/2002 privind protecția martorilor include o cauză legală de reducere a pedepsei în cuprinsul art. 19, aplicabilă martorilor *in sensul dispozițiilor legii speciale*. Astfel, potrivit art. 2 din Lege, nu va fi necesar ca persoana să aibă calitatea de martor în cursul procesului penal, ci doar cea de martor în sensul legii, dispozițiile legale răsfrângându-se și în beneficiul colaboratorilor și informatorilor. Pentru a opera, este necesar ca *martorul* să denunțe și să faciliteze tragerea la răspundere penală a altor persoane care au săvârșit infracțiuni de aceeași natură ca a sa. În privința fazei procesului penal în care martorul poate acționa în vederea beneficierii de cauza de reducere a pedepsei, textul de lege arată că denunțarea și facilitarea tragerii la răspundere penală poate interveni înainte de sesizarea organelor de urmărire penală, în cursul urmăririi penale sau în timpul judecății. Fazele procesuale se vor referi la cercetarea și judecarea faptelor martorului și nu ale persoanelor față de care se formulează denunț. Cauza legală de reducere a pedepsei are un caracter mai larg decât cele arătate anterior, fiind aplicabilă persoanelor care au săvârșit o infracțiune *gravă*. Cu toate că textul de lege prevede condiția că infracțiunea săvârșită trebuie să fie una gravă, Curtea constituțională a apreciat că această prevedere este neconstituțională, fiind discriminatorie, deoarece nu ar permite aplicarea cauzei de reducere a pedepsei în cazul în care martorul nu a săvârșit o infracțiune gravă⁴⁷.

b) Bani ca motivație a colaboratorilor și informatorilor

O situație des întâlnită în cazul colaboratorilor și informatorilor folosiți de organele de urmărire penală din Statele Unite ale Americii, această motivație nu este larg răspândită în sistemul român având în vedere că nu există un cadru legal care să permită plata colaboratorilor și a informatorilor, cu o singură excepție.

În legislație se poate întâlni un singur caz în care sunt alocate fonduri din bugetul de stat care ar putea fi folosite pentru plata colaboratorilor și informatorilor, însă el este limitat la cauzele instrumentate de Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism. Conform art. 1 alin. 6 din Legea nr. 508/2004 privind înființarea, organizarea și funcționarea în cadrul Ministerului Public a Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism: „*Annual se constituie un depozit în valoare de 1.000.000 lei pentru acțiuni privind organizarea și constatarea infracțiunilor flagrante sau ocazionate de folosirea investigatorilor sub acoperire, a informatorilor ori colaboratorilor acestora, la dispoziția procurorului-șef al Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, iar modul său de gestionare și de utilizare se va stabili prin ordin al procurorului-șef al acestei direcții.*”. Prin cheltuieli ocazionate de folosirea investigatorilor sub acoperire a informatorilor și colaboratorilor vom înțelege, în special, cheltuieli pe care le suportă Ministerul Public pentru a conferi credibilitate acestora în fața membrilor grupurilor pe care le infiltrează ori pentru a se asigura sprijinul logistic în desfășurarea măsurilor de cercetare (închirierea unui imobil pentru a servi drept domiciliu pentru colaborator). Un exemplu concret constă în participarea la anumite activități prin care un colaborator achiziționează o cantitate de droguri de la o persoană, folosindu-se de bani primiți de la ofițerul de legătură în vederea realizării acestei tranzacții.

Alături de aceste utilizări, textul de lege permite plata din aceste fonduri a colaboratorilor și informatorilor cu titlu de retribuție pentru serviciile prestate în sprijinul organelor de urmărire penală, având

⁴⁷ Decizia nr. 67 din 26 februarie 2015, publicată în M.Of. nr. 185 din 18 martie 2015.

în vedere că puține persoane ar fi dispuse să se pună în primejdie fără a fi asigurate că vor primi o remunerație substanțială⁴⁸. Problema reală nu este plata unor sume de bani ci condiționarea primirii sumelor de bani de obținerea unor rezultate⁴⁹ precum confiscarea unor cantități de droguri, tragerea la răspundere penală a anumitor persoane, descoperirea săvârșirii unor noi infracțiuni, etc. În condițiile în care organele de urmărire penală ar recunoaște motivația colaboratorului ca fiind una patrimonială și ar specifica-o, această împrejurare ar contribui la stabilirea valorii probante a declarației acestuia. De exemplu, dacă sumele de bani oferite erau semnificative și condiționate de obținerea unor rezultate este pus în discuție caracterul real al celor declarate deoarece colaboratorul are un interes patrimonial în sancționarea unui inculpat, în special dacă sumele de bani nu sunt plătite decât după soluționarea cauzei.

Informatorii și colaboratorii, dacă sunt plătiți în funcție de rezultatele pe care le obțin și dacă aceste rezultate se cuantifică în numărul de persoane arestate ori trimise în judecată, pot deveni cel mai repede subordonați ai organelor de urmărire penală. Ei devin „colaboratori de serviciu” (situație similară denunțatorului de serviciu) și vor fi interesați financiar să contribuie la soluționarea a cât mai multe cauze.

În opinia noastră, informatorii și colaboratorii sunt esențiali pentru cercetarea anumitor infracțiuni astfel că se impune ca aceștia să fie recompensați într-un mod legal pentru serviciile lor. Referitor la informatori, aceștia se impune a fi plătiți în mod regulat, dar numai în măsura în care informațiile oferite de-a lungul timpului au fost reale și au contribuit la soluționarea unor cauze.

c) Frica

Un motiv substanțial pentru ca o persoană cu un trecut infracțional sau care întreprinde activități de natură infracțională să devină un colaborator sau informator este frica pe care o resimte față de mai multe situații ori persoane. Starea aceasta o poate determina să renunțe la legăturile avute anteriori cu membrii ale unui grup infracțional și, pentru a-și căuta siguranța, să ajute organele de urmărire la cercetarea acestora.

Frica poate avea mai multe cauze⁵⁰:

- Frica de a fi arestat
- Frica de a fi condamnat la o pedeapsă privativă de libertate
- Frica de stigmatul social ce decurge din arestarea sau condamnarea unei persoane
- Frica de răzbunări din partea unor alți făptuitori
- Frica separării de familie
- Frica arestării unui membru de familie

Aceste motive pot contribui semnificativ și la recrutarea persoanei, în condițiile în care cea mai mare parte din situațiile arătate mai sus pot fi evitate prin includerea persoanei într-un program de protecție al martorilor, potrivit Legii nr. 658/2004. O persoană care contribuie în baza acestui motiv va trebui crezută mai degrabă decât o persoană care va avea un interes patrimonial, însă nu va putea fi privite ca un martor obiectiv, având în vedere că însăși o traumă psihologică a determinat-o să colaboreze cu organele de urmărire penală.

d) Răzbunarea

Alături de frică, un alt motiv psihologic care determină un informator sau colaborator să acționeze în sprijinul organelor de urmărire penală este răzbunarea față de o persoană din cadrul grupului infracțional care face obiectul unei urmăriri penale. O atare motivație o poate avea și persoana care face parte dintr-o grupare infracțională rivală și furnizarea unor informații către organele de urmărire penală este determinată de dorința ca membrii aceluși grup să fie trași la răspundere penală nu din motive altruiste ci pentru ca grupul al cărui membru este să culeagă beneficiile din eliminarea unui rival. O astfel de situație poate fi întâlnită în cazul infracțiunilor prevăzute de Legea 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri.

Dorința de răzbunare poate fi generată și de rivalități la locul de muncă, ori de despărțirea de un partener sentimental, de nemulțumirile unui angajat sau chiar de către un creditor nemulțumit de neplata creanțelor sale (de pildă, în cazul unor infracțiuni de evaziune fiscală).

⁴⁸ *United States v. Cervantes-Pacheco*, 826 F.2d 310 (5th Cir. 1987), par. 29 - <http://openjurist.org/826/f2d/310/united-states-v-cervantes-pacheco-e>.

⁴⁹ *United States v. Edenfield*, 995 F.2d 197 (11th Cir. 1993), par. 3, hotărâre disponibilă pe http://www.leagle.com/decision/19931192995F2d197_11133/U.S.%20v.%20EDENFIELD.

⁵⁰ G. Lee, *Drug Informants: Motives, Methods and Management*, în FBI Law Enforcement Bulletin, Septembrie 1993 - <http://www.thefreelibrary.com/Drug+informants%3A+motives,+methods,+and+management.-a014538650>.

e) Remușcările ca factor motivant.

Un motiv real, ori aparent pentru ca o persoană să devină un colaborator sau informator al organelor de urmărire penală îl poate reprezenta o stare emoțională cauză de remușcări față de faptele de natură penală comise în trecut de o persoană. Acest motiv poate fi unul aparent și poate ascunde, de fapt, dorința unei persoane de a beneficia de o cauză de reducere a pedepsei și de un tratament sancționator atenuat⁵¹ (mai ales în privința individualizării executării pedepsei).

Alte persoane sunt sincere în abordare și văd în colaborarea cu organele de urmărire penală o modalitate de a începe o viață nouă și de a se îndrepta ca persoană. Nu este exclus ca un individ să invoce motive spirituale sau religioase pentru schimbarea de atitudine.

În orice situație, va fi obligatoriu ca organul judiciar să afle motivația reală a persoanei pentru a nu permite, în realitate, o răzbunare împotriva unor persoane cercetate penal și nici reținerea unor cauze de atenuare pentru oferirea unor informații sau chiar declarații care să conțină elemente închipuite de către colaborator sau informator.

f) Altruismul

Un motiv care poate fi invocat de către un colaborator sau informator este altruismul, adică grija pe care o poartă față de o persoană anume care acționează în cadrul unui grup infracțional organizat și pe care o dorește protejată. De pildă, un colaborator va fi determinat de altruism dacă va dori să își protejeze o rudă de un comportament distructiv precum dependența de droguri prin ajutorarea organelor de urmărire penală să tragă la răspundere penală persoanele care îi furnizează aceste substanțe. În atare situații, considerăm că se impune o evaluare atentă a motivației, deoarece este posibil să existe și alte motive incidente de natură mai puțin nobilă.

g) Colaboratori și informatori motivați de ego-ul personal

În această categorie intră persoane care sunt determinate să activeze în calitate de informatori sau colaboratori datorită particularităților psihice și a unor țeluri ale vieții pe care nu și le-au putut îndeplini. De regulă aceste persoane pot fi profesioniști în domeniul lor precum piloți, antreprenori, foști militari activi și alte asemenea persoane⁵².

O situație similară poate apărea în cazul persoanelor care și-au dorit să activeze în domeniul ordinii publice, dar nu au fost admiși din diverse cauze la examenele de admitere în profesii precum cea de magistrat sau polițist. În alte cazuri, colaboratorii și informatorii consideră că își pot trăi visele neîmplinite, văzând din activitatea lor o aventură, ei fiind denumiți de organele de urmărire penală din Statele Unite persoane suferinde de „sindromul James Bond”⁵³.

h) Colaboratorii și informatorii motivați de simțul civic

Cea mai puțin credibilă categorie de colaboratori și informatori sunt cei care invocă în fața unui organ judiciar că doresc să ajute organele de urmărire penală deoarece au în vedere binele societății. Deși este un deziderat ca fiecare cetățean să gândească în acest mod, în realitate o atare motivație trebuie privită cu foarte multă circumspecție deoarece ascunde o altă realitate: colaboratorul sau informatorul are motive reale pe care nu dorește să le dezvăluie. Persoanele care sunt dispuse să își pună viața în primejdie doar pentru binele societății și fără niciun beneficiu ulterior sunt rarități. În vederea aflării dacă o astfel de persoană într-adevăr este motivată de simțul civic se impune în mod obligatoriu verificarea antecedentelor penale ale acestei persoane.

IX. MĂSURILE DE PROTECȚIE A INVESTIGATORILOR SUB ACOPERIRE, A COLABORATORILOR ȘI INFORMATORILOR

Activitatea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor nu poate fi concepută fără a li se asigura protecția față de potențiale răzbunări pentru ajutorul dat justiției. Pentru a li se asigura siguranța și de a-i motiva să realizeze operațiunile specifice, acestor persoane li se asigură o protecție legală prevăzută în cuprinsul dispozițiilor Codului de procedură penală și în legislația specială.

Regimul aplicării măsurilor de protecție se regăsește în cuprinsul art. 149 C. proc. pen. unde se detaliază două categorii de măsuri: *protejarea identității conspirative* și *aplicarea facultativă a măsurilor specifice de protecție a martorilor*. La acestea se adaugă și măsurile de protecție ce se vor aplica în mod obligatoriu în situația audierii

⁵¹ D.G. Fitzgerald, *op. cit.*, p. 52.

⁵² *Idem*, p. 56.

⁵³ *Idem*, p. 53.

investigatorului sub acoperire și a colaboratorului potrivit art. 125-129 C. proc. pen.

Cea mai importantă măsură de protecție este interdicția absolută de a se dezvălui identitatea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor de către persoanele care au ajuns să cunoască aceste împrejurări ca urmare a atribuțiilor lor de serviciu. Măsura de cercetare implică un cerc restrâns de persoane care cunosc identitatea reală a acestora, ele fiind procurorul și ofițerul de poliție care păstrează legătura cu investigatorul sub acoperire sau colaboratorul. În cazul procurorului, situația se explică deoarece acesta este cel care dispune autorizarea măsurii astfel că este necesar ca acesta să cunoască atât identitatea reală cât și identitatea conspirativă. Mai mult, dispozițiile art. 149 alin. 2 C. proc. pen. sunt incidente și în cazul procurorului care participă la audierea investigatorului sub acoperire prin folosirea mijloacelor de comunicare la distanță cu distorsionarea vocii și imaginii.

Deoarece apropierea investigatorului sau a colaboratorului de sediul organelor de poliție sau de sediul parchetului ar atrage suspiciuni și ar periclita operațiunea, comunicarea cu organele de urmărire penală se va realiza prin intermediul unui ofițer de poliție de legătură, care va prelua datele și informațiile obținute și îi va transmite instrucțiuni și noi însărcinări ori îi va furniza tehnica operativă pentru realizarea supravegherii tehnice.

Alături de persoanele arătate mai sus, este permisă cunoașterea identității de către judecătorul de drepturi și libertăți, de către judecătorul de cameră preliminară și de către instanța de judecată. Cu toate că le este permisă cunoașterea identității reale, suntem de părere că nu se va impune ca aceste organe să procedeze la aflarea acestora decât în măsura în care există temeuri care să impună în cursul unei proceduri aceste verificări.

Informațiile privind identitatea adevărată a investigatorilor și colaboratorilor sunt secrete de serviciu și sunt protejate împotriva dezvăluirii lor prin intermediul incriminării unei asemenea acțiuni în cuprinsul art. 304 Cod pen. unde este prevăzută o formă agravată în ipoteza în care, ca urmare a divulgării identității reale, s-a comis o infracțiunea împotriva investigatorului sub acoperire, a martorului protejat sau a persoanei incluse în programul de protecție a martorilor⁵⁴. Observăm că în cazul formei agravate, nu se consideră că infracțiunea de divulgarea informațiilor secrete de serviciu ar avea un caracter mai grav în situația în care s-a săvârșit o infracțiune împotriva unui *colaborator*, fiind o evidentă lacună a legiuitorului care se impune a fi completată prin modificarea dispozițiilor art. 304 alin. 3 Cod pen.

Alături de protejarea identității reale a investigatorilor și colaboratorilor, Codul de procedură penală prevede posibilitatea ca aceștia, membrii familiilor acestora și alte persoane supuse amenințărilor să beneficieze măsurile de protecție a martorilor prevăzute de lege. Aceste măsuri de protecție au caracter facultativ deoarece, de regulă, însăși păstrarea secretului identității reale este suficientă pentru a preveni orice acțiune infracțională de răzbunare sau intimidare. Din păcate, o situație în care noi considerăm că se va impune cu precădere este atunci când se procedează la folosirea unui colaborator cu identitate reală, situație în care persoanele cercetate vor cunoaște identitatea celui care a ajutat organele de urmărire penală.

În sfera persoanelor care pot beneficia de măsuri de protecție sunt incluși, în primul rând, însăși persoanele care au legătură cu cercetarea cauzei: investigatorii sub acoperire, colaboratorii și informatorii, protejarea lor fiind necesară pentru a preveni potențiale răzbunări pentru ajutorul adus justiției, pentru a se preveni împiedicarea obținerii declarației lor, or pentru a asigura continuarea carierei lor profesionale (în cazul investigatorilor). Ar fi fost insuficient a se asigura măsuri de protecție acestor persoane în condițiile în care nu vor fi protejate persoanele apropiate acestora de acte infracționale îndreptate împotriva acestora. În condițiile în care un investigator sau colaborator ar beneficia de o măsură de protecție, persoanele vizate de cercetare și care ar reuși să afle identitatea adevărată a acestora ar putea exercita acte de răzbunare împotriva unor persoane apropiate, ori acte de intimidare în vederea păstrării tăcerii cu privire la aspectele descoperite. Este mai periculoasă un asemenea tip de comportament deoarece se îndreaptă împotriva unor persoane care nu au contribuit în niciun mod la desfășurarea procesului penal, fiind victime colaterale.

⁵⁴ Potrivit art. 304 Cod pen. constituie infracțiune (1) Divulgarea, fără drept, a unor informații secrete de serviciu sau care nu sunt destinate publicității, de către cel care le cunoaște datorită atribuțiilor de serviciu, dacă prin aceasta sunt afectate interesele sau activitatea unei persoane, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 sau cu amendă. (3) Dacă, urmare a faptei prevăzute în alin. (1) și alin. (2) s-a săvârșit o infracțiune împotriva investigatorului sub acoperire, a martorului protejat sau q persoanelor incluse în Programul de protecție a martorilor, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani, iar dacă s-a comis o infracțiune contra vieții, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 12 ani.

Potrivit art. 149 alin. 3 C. proc. pen. pot beneficia de măsurile de protecție și *membrii de familie* ai investigatorului sub acoperire, colaboratorului ori informatorului precum și *alte persoane supuse intimidărilor sau actelor de violență în legătură cu activitatea de cercetare desfășurată*. Reglementarea măsurilor de protecție de care aceste persoane pot beneficia nu se regăsește în cuprinsul Codului de procedură ci în Legea nr. 682/2002 privind protecția martorilor⁵⁵.

Prin *membrii de familie* vom înțelege acele persoane considerate ca atare de legislația specială privind protecția martorilor⁵⁶ și nu persoanele care fac parte din membrii de familie, în conformitate cu dispozițiile Codului penal⁵⁷. Considerăm că se impunea, pentru evitarea oricărei confuzii lărgirea sensului termenului de membru de familie în legislația specială în condițiile în care scopul întregii reglementări este acoperirea unui număr cât mai mare de situații care se pot regăsi în practică. Această necorelare este dăunătoare deoarece, din perspectiva Codului penal fratele și sora sunt membrii de familie, însă din perspectiva Legii privind protecția martorilor ele sunt *persoane apropiate martorilor protejați*.

În același timp, în cuprinsul Codului de procedură penală, legiuitorul a extins posibilitatea de protejarea către un număr nedeterminat de persoane prin includerea unei categorii reziduale denumită *alte persoane supuse amenințărilor, intimidărilor sau actelor de violență*. Deoarece relațiile de familie și, în general, relațiile interumane prezintă un grad mare de complexitate, s-a dorit evitarea oricărei posibilități reale de a se realiza intimidări ori răzbunări indirecte împotriva persoanelor care și-au dat concursul pentru buna desfășurare a justiției. Aceasta nu explică de ce în cuprinsul Codului se vorbește despre categoria arătată, iar în legislația specială se folosește noțiunea de *persoane apropiate martorului protejat*⁵⁸.

În categoria arătată vor intra acele persoane cu care investigatorul, colaboratorul sau informatorul are o relație apropiată și care este *supusă amenințărilor intimidărilor sau actelor de violență*. Spre deosebire de situația membrilor de familie, față de care este necesară existența unei suspiciuni că vor exista acte de intimidare, amenințare sau răzbunare, în cazul *altor persoane* este necesară existența unui singur act concret care să indice că au fost exercitate asemenea acte și că vor continua în viitor. Formularea folosită de legiuitor intră în contradicție cu cele din Legea 682/2002 unde se arată în mod expres faptul că persoana care beneficiază de măsurile de protecție trebuie să se afle într-o *stare de pericol*. Prin stare de pericol legea definește situația în care se află martorul (inclusiv investigatorul sub acoperire și colaboratorul), membrii familiei sale, ori persoane apropiate acestuia, a căror viață, integritate corporală sau libertate este amenințată, ca urmare a datelor și informațiilor și datelor furnizate ori pe care a fost de acord să le furnizeze organelor judiciare sau a declarațiilor sale.

Pentru realizarea activităților necesare protejării persoanelor arătate mai sus, precum și a celor care au calitatea de martor protejat, potrivit Legii nr. 682/2002, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne și în subordinea Inspectoratului General al Poliției Române s-a creat Oficiul Național pentru Protecția Martorilor (O.N.P.M.). Prin această instituție sunt desfășurate toate programele individuale de protecție a martorilor.

Pentru ca un investigator, colaborator, informator ori membrii familiei sale precum orice persoană apropiată acestuia să beneficieze de un program de protecție este necesar să aibă calitatea prevăzută de Legea nr. 682/2002, să se afle într-o *stare de pericol*, și să existe o propunere în acest sens din partea organelor abilitate. În cursul urmăririi penale, organul de cercetare penală poate solicita procurorului includerea unei persoane în Program, în cursul procedurii în camera preliminară și în timpul judecății procurorul putând formula o

⁵⁵ Potrivit art. 304 Cod pen. constituie infracțiune (1) *Divulgarea, fără drept, a unor informații secrete de serviciu sau care nu sunt destinate publicității, de către cel care le cunoaște datorită atribuțiilor de serviciu, dacă prin aceasta sunt afectate interesele sau activitatea unei persoane, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 sau cu amendă. (3) Dacă, urmare a faptei prevăzute în alin. (1) și alin. (2) s-a săvârșit o infracțiune împotriva investigatorului sub acoperire, a martorului protejat sau q persoanelor incluse în Programul de protecție a martorilor, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani, iar dacă s-a comis o infracțiune contra vieții, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 12 ani.*

⁵⁶ Legea nr. 682 din 19 decembrie 2002 privind protecția martorilor republicată în M.Of. nr. 515 din 14 august 2013.

⁵⁷ Potrivit art. 2 lit. d) din Legea nr. 682/2002: *membrii de familie ai martorului protejat sunt soțul sau soția, părinții și copiii acestuia.*

⁵⁸ Potrivit art. 177 Cod pen. *Prin membru de familie se înțelege:*

a) *Ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude;*

b) *Soțul;*

c) *Persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc.*

cerere de acest fel în fața judecătorului de cameră preliminară, respectiv instanței. Prin ordonanță sau, după caz, încheiere organele mai sus menționate se vor pronunța în termen de 5 zile cu privire la propunere de includere în Programul de protecția a martorilor, iar în caz de admitere, actul emis se va transmite O.N.P.M. Ulterior, O.N.P.M. va încheia în scris un protocol de protecție cu fiecare persoană care beneficiază de măsuri de protecție, numai la momentul semnării considerându-se că o persoană face parte din Program.

În cuprinsul protocolului de protecție sunt incluse obligațiile părților, între care cele mai importante sunt cele ale O.N.P.M. În schimbul protecției, martorul protejat are anumite obligații, iar neîndeplinirea acestora va duce la încetarea protecției de care beneficiază. Așa cum am arătat într-o secțiune precedentă, includerea în Programul de Protecție a martorilor constituie o modalitate de a asigura cooperarea persoanei protejate, în condițiile în care frica de eventuale răzbunări din partea persoanelor împotriva cărora operează o determină să ajute organele de urmărire penală. Mai mult, cooperarea continuă a acestora în cursul urmăririi penale este asigurată de posibilitatea procurorului de a sista Programul de protecție prin ordonanță⁵⁹.

Potrivit art. 11 din Legea nr. 682/2002 principalele obligații ale martorilor protejați constau în: furnizarea de informații și date cu caracter determinant în aflarea adevărului, respectarea măsurilor stabilite în schema de sprijin a protocolului, abținerea de la orice activitate care i-ar putea pune în pericol sau care ar putea periclita punerea în aplicare a Programului, evitarea contactului cu persoane cunoscute sau cu persoane din medii infracționale, informarea imediată a O.N.P.M. cu privire la orice schimbare în viața personală și în activitățile pe care le desfășoară, ori dacă a intrat în contact involuntar cu o persoană cunoscută sau care face parte din medii infracționale.

În schimb, pentru a proteja persoana, O.N.P.M. poate lua mai multe *măsuri de protecție* sau *măsuri de asistență*. Cu toate că dispozițiile art. 149 alin. 3 C. proc. pen. vorbesc numai de măsuri de protecție, considerăm că legiuitorul a vrut să asigure persoanelor amintite și măsurile de asistență de care pot beneficia martorii protejați în baza Legii nr. 682/2002.

Măsurile de protecție de care pot beneficia martorii protejați sunt:

- a) Protecția datelor de identitate a martorului protejat;
- b) Protecția declarației acestuia (potrivit modalității specifice de audiere);
- c) Ascultarea martorului protejat de către organele judiciare, sub o altă identitate decât cea reală sau prin modalități speciale de distorsionare a imaginii și a vocii;
- d) Protecția martorului aflat în stare de reținere, arestare preventivă sau în executarea unei pedepse privative de libertate, în colaborare cu organele care administrează locurile de deținere;
- e) Măsuri sporite de siguranță la domiciliu, precum și de protejare a deplasării martorului la și de la organele judiciare;
- f) Schimbarea domiciliului;
- g) Schimbarea identității;
- h) Schimbarea înfățișării;

Așa cum rezultă din dispozițiile legale, se pune accentul pe asigurarea elementelor de bază care definesc o persoană în societate, în principal identitatea, înfățișarea și domiciliul, toate acestea putând fi cunoscute, chiar și fragmentat de către persoane interesate de acțiuni împotriva martorului protejat. Alături de acestea există și măsuri accesorii care tind să îmbunătățească siguranța persoanei precum condițiile de siguranță la domiciliu – asigurarea mai bună a punctelor de acces, instalarea unui sistem de alarmă, de supraveghere video, etc, ori să asigure anonimitatea persoanei în deplasările la organele judiciare – folosirea unor mașini cu geamuri fumurii, deplasarea într-o mașină conspirativă, utilizarea unor intrări interzise publicului, aducerea persoanei la sediu la ore târzii din noapte, etc. Măsurile de protecție enumerate se vor acorda în funcție de particularitățile fiecărei situații, ele putând fi cumulate pe durata Programului de Protecție. În realizarea Programului, persoana protejată va ține legătura cu O.N.P.M. în mod conspirativ, printr-o persoană de legătură anume desemnată, iar în situațiile în care aceasta consideră că persoana de legătură a fost deconspirată va exista întotdeauna o altă persoană nominalizată în protocolul de protecție pe care o va putea contacta în locul aceleia. Sub nicio formă persoana protejată nu trebuie să aibă contact direct sau să se prezinte la sediul O.N.P.M.

⁵⁹ Potrivit art. 2 lit. d) din Legea 682/2002 persoana apropiată martorului protejat este persoana de care respectivul martor este legat prin puternice legături afective.

Pe lângă măsurile de protecție, persoana protejată va putea să beneficieze și de anumite *măsuri de asistență* ce vor putea fi prevăzute în schema de sprijin a Programului de protecție:

- a) Reinsertia în alt mediu social;
- b) Schimbarea sau asigurarea locului de muncă;
- c) Asigurarea unui venit până la găsirea unui loc de muncă;

Aceste măsuri nu contribuie la protejarea efectivă a persoanei, dar îi asigură posibilitatea realizării unor sume de bani pentru a-și asigura traiul, posibilitatea de a avea interacțiuni cu alte persoane din societate, străine de persoanele cu care a luat contact până la acel moment. Până la finalizarea Programului de Protecție scopul acestuia este să realizeze o dispariție din societate a persoanei și reintegrarea sa în mod conspirativ într-un alt mediu, necunoscut pentru persoanele care ar putea să o pună în pericol.

O chestiune importantă o constituie termenul pentru care se poate desfășura un Program de protecție și care sunt situațiile în care acesta poate înceta. Legea specială nu indică un termen maxim pentru care o persoană poate să beneficieze de măsurile de protecție, ele fiind impuse de starea de pericol în care se află persoana și vor dura până această stare de pericol încetează.

În cuprinsul legii sunt indicate mai multe situații în care programul încetează:

- a) La cererea martorului protejat, exprimată în formă scrisă și transmisă către O.N.P.M.
- b) Dacă în cursul procesului penal martorul protejat depune mărturie mincinoasă;
- c) Dacă martorul protejat comite cu intenție o infracțiune;
- d) Dacă sunt probe sau indicii temeinice că, ulterior includerii în Program, martorul protejat a aderat la un grup sau organizație criminală;
- e) Dacă martorul protejat nu respectă obligațiile asumate prin semnarea Protocolului de protecție sau dacă a comunicat date false cu privire la orice aspect al situației sale.
- f) Dacă viața, integritatea corporală sau libertatea martorului protejat nu mai este amenințată;
- g) Dacă martorul protejat decedează;

Organul competent să se pronunțe asupra încetării măsurilor de protecție este procurorul, în cursul urmăririi penale sau instanța în cursul judecății. Observăm că art. 17 alin. 2 din Legea 682/2002 nu include posibilitatea încetării programului în procedura camerei preliminare, având în vedere că această fază a procesului penal nu ar trebui să dureze mai mult de 60 de zile. În practică, în condițiile în care faza procesuală în discuție poate dura peste un an, în funcție de complexitatea cauzei, se impune completarea textului de lege, dându-se posibilitatea judecătorului de cameră preliminară să dispună încetarea Programului.

Cea mai mare parte din situațiile în care Programul încetează nu necesită explicații suplimentare, însă ne vom referi succint la încetarea programului în cazul în care persoana aderă la un grup infracțional sau nu se mai află într-o stare de pericol. În contextul în care toate situațiile de încetare în cursul urmăririi penale sunt la latitudinea procurorului, suntem de părere că cele două situații amintite îi pot permite acestuia să se folosească de ele ca mijloc de motivare (sau constrângere) a activității prestate de colaborator sau informator.

Situația aderării la un grup sau o organizație criminală este deficitară în cazul colaboratorului care, prin natura sa, poate fi parte a unei organizații criminale, astfel că Programul de protecție va înceta numai dacă procurorul va constata că activitatea colaboratorului se desfășoară contrar intereselor administrării justiției, urmărindu-se protejarea grupului infracțional. Acesta teme motivează colaboratorul să realizeze operațiunile sale într-o relație de deplină subordonare față de organul de urmărire penală, știind că siguranța sa și a familiei sale depinde de convingerea procurorului că acesta urmărește în continuare interesele justiției.

Cel de-al doilea caz de încetare a Programului care prezintă probleme este dispariția stării de pericol pentru viața, integritatea corporală sau libertatea acestuia, care se va aprecia de procuror în cursul urmăririi penale și de instanță în cursul judecății. Un temei cert pentru dispariția unei asemenea stări de pericol îl poate reprezenta condamnarea definitivă a persoanelor care au făcut obiectul procesului penal în care investigatorul sau colaboratorul au acționat. În afara acestei situații, trebuie să existe indicii că identitatea persoanei nu este cunoscută de persoanele care fac obiectul procesului penal și că aceasta deja a fost audiată în cauză. Suntem de părere că aceste măsuri de protecție trebuie menținute în perioada în care se întrebunțează măsura specială de cercetare a utilizării investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor. Totodată, pentru buna desfășurare a justiției este necesar ca măsura să fie menținută și după, până în momentul în care persoana va fi audiată de organele de urmărire penală, putându-se obține probe derivate din măsura de cercetare folosită.

X. CONCLUZII

Utilizarea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor constituie o măsură de cercetare care încă se află într-un stadiu incipient de dezvoltare și de reglementare în sistemul judiciar român. Reglementarea măsurii de cercetare poate fi îmbunătățită prin revizuirea modalității de autorizare a acesteia, în sensul trecerii competenței în sarcina judecătorului de drepturi și libertăți, precum și reglementarea unui acord de colaborare pentru persoanele care urmează a fi folosite drept colaboratori. Un asemenea acord ar reprezenta o garanție pentru un proces echitabil, oferind atât apărării cât și instanței posibilitatea cercetării credibilității colaboratorului prin raportare la motivarea avută de acesta – reținerea unei cauze de nepedepsire, de reducere a pedepsei, oferirea unei remunerații, etc. Pentru serviciile prestate de colaborator, se impune ca aceștia să poată fi plătiți în vederea motivării câtor mai multe persoane să colaboreze cu organele de urmărire penală.

Totodată, se impune realizarea unui suport legislativ care să permită organelor de cercetare penală să își dezvolte în mod licit o rețea de informatori, plătiți regulat, pentru a beneficia de date și informații cu privire la orice infracțiune, fără a fi necesară autorizarea unei măsuri speciale de cercetare.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIE

- Federal Bureau of Investigations**, *Manual of Investigative Operations and Guidelines*, <https://vault.fbi.gov/miog/manual-of-investigative-operations-and-guidelines-miog-part-01-07-of-10>
- Fitzgerald, D.G.**, *Informants, Cooperating Witnesses, and Undercover Investigations, A Practical Guide to Law, Policy and Procedure*, Ediția a II-a, CRC Press, Boca Raton, FL. S.U.A., 2015
- Grădinaru, D.**, *Investigarea infracțiunilor contra intereselor financiare ale U.E.*, ed. C.H. Beck, București, 2016.
- Lee, G.**, *Drug Informants: Motives, Methods and Management*, în „FBI Law Enforcement Bulletin”, Septembrie, 1993, disponibil pe <http://www.thefreelibrary.com/Drug+informants%3A+motives,+methods,+and+management.-a014538650>
- Mateuț, Gh.**, *Tratat de procedură penală, Partea Generală, Vol II*, ed. C.H. Beck, București 2012
- Mateuț, Gh.**, *Observații critice privind noua reglementare a supravegherii tehnice într-o prezentare comparativă* în „Caiete de Drept penal” nr. 3/2015
- Neagu, I.**, *Tratat de procedură penală. Partea Generală, ediția a III-a*, ed. Universul Juridic, București 2013
- Olaru, C.**, *Mijloace specifice de investigare a infracțiunilor de criminalitate organizată*, ed. Hamangiu, București, 2014
- Office of the Inspector General of the U.S.A.** - *The Federal Bureau of Investigation's Compliance with the Attorney General's Investigative Guidelines* (raport) <https://oig.justice.gov/special/0509/chapter3.htm>
- Pașca, I.C.**, *Criminalitatea Organizată în Perspectiva Legislațiilor Europene*, ed. Universul Juridic, București, 2015
- Streteanu, F.**, *Tratat de drept penal, Partea Generală Vol I*, ed. C.H. Beck București 2008
- Udroiu, M.**(coordonator), **Andone-Bontaș A., Bodoroncea G., Bulancea M.B., Constantinescu V., Grădinaru D., Jderu C., Kuglay I., Medeanu C., Postelnicu L., Tocan I., Trandafir A.R.**, *Codul de procedură penală Comentariu pe articole*, ed. C.H. Beck, București 2015
- Udroiu, M., Slăvoiu, R., Predescu, O.**, *Tehnici speciale de investigare în justiția penală*, ed. C.H. Beck, București, 2009
- Valdenar, R.**, *Cultivating Effective Gang Informants*, Police Magazine, 5 decembrie 2012, <http://www.policemag.com/blog/gangs/story/2012/12/choi-hoi-scouts-and-gang-informants.aspx>
- Volonciu, N., Uzlău, A.S., Moroșanu, R., Voicu, C., Văduva, V., Tudor, G., Atasei, D., Gheorghe, T.V., Ghigheci, C., Chiriță, C.M.**, *Noul Cod de procedură penală comentat*, ed. Hamangiu, București 2014